

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2022

BC. ANETA ČÍŽKOVÁ

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Osamostatňování se mladých dospělých v čase před Covidem-19 a v současnosti z pohledu sociálních pracovníků dětského domova

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Čížková**
Osobní číslo: **H20366**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Osamostatňování se mladých dospělých v čase před Covidem-19 a v současnosti z pohledu sociálních pracovníků dětského domova**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se zabývá odchodem plnoletých jedinců z dětského domova během pandemie Covid-19 a mimo ni. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem ovlivnila pandemie průběh začleňování mladistvých do běžné společnosti oproti době před pandemií. Ve výzkumné části práce bude použita metoda polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky na téma odchodu plnoletých z DD v době koronaviru a mimo něj. Na základě uskutečněných rozhovorů dojde ke komparaci těchto dvou období.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
HARMS, Louise a Marie CONNOLLY. *Social work: from theory to practice*. Third edition. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2019. ISBN 978-1-108-46084-2.
HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů: Příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-544-8.
ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **1. května 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2021

PROHLAŠUJI:

Práci s názvem *Osamostatňování se mladých dospělých v čase před Covidem-19 a v současnosti z pohledu sociálních pracovníků dětského domova* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31.03.2022

Bc. Aneta Čížková v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Albínu Škovierovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, ochotu a spolupráci při zpracování této práce. Děkuji rodině, příteli a přátelům za vyjádřenou podporu během studia a psaní diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala sociálním pracovníkům, kteří se podíleli na výzkumné části diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá odchodem plnoletých jedinců z dětského domova během pandemie Covid-19 a mimo ni. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem ovlivnila pandemie průběh začleňování mladistvých do běžné společnosti oproti době před pandemií. Ve výzkumné části práce bude použita metoda polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky na téma odchodu plnoletých z DD v době koronaviru a mimo něj. Na základě uskutečněných rozhovorů dojde ke komparaci těchto dvou období.

KLÍČOVÁ SLOVA

osamostatňování se, dětské domovy, mladí dospělí, Covid-19, sociální pracovníci

TITLE

Independence of Young Adults in the Time before Covid-19 and Currently from the Point of View of Social Workers of the Children's Home

ANNOTATION

The master thesis deals with the departure of adult individuals from the children's home during the Covid-19 pandemic and beyond. The aim of the thesis is to find out how the pandemic has affected the course of the integration of adolescents into ordinary society compared to the time before the pandemic. In the research part of the thesis, the method of semi-structured interviews with social workers on the topic of the departure of adults from children's home during the Coronavirus and beyond will be used. On the basis of the interviews, these two periods will be compared.

KEYWORDS

independence, children's homes, young adults, Covid-19, social workers

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	10
SEZNAM TABULEK	11
ÚVOD.....	12
TEORETICKÁ ČÁST	13
1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY.....	13
1.1 Ústavní výchova.....	13
1.2 Ochranná výchova.....	15
1.3 Typy zařízení ústavní a ochranné výchovy v gesci ministerstev	16
1.3.1 Ministerstvo zdravotnictví	16
1.3.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí.....	18
1.3.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	19
2 SPECIFIKA DĚTSKÉHO DOMOVA.....	23
3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK V DĚTSKÉM DOMOVĚ.....	28
4 CHARAKTERISTIKY MLADÝCH DOSPĚLÝCH.....	30
5 OSAMOSTATŇOVÁNÍ SE – ODHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	33
5.1 Bydlení	35
5.2 Podpůrné projekty pro mladé opouštějící dětský domov.....	36
5.2.1 Projekt „Restart“	36
5.2.2 Projekt „To dáš!“	36
5.2.3 Projekt „Accenture Academy“.....	37
5.2.4 Řidičské průkazy.....	37
5.2.5 „Děti bez dluhů“	37
5.2.6 Projekt „Podporuj mě“.....	37
EMPIRICKÁ ČÁST	39
6 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	39

6.1	Výzkumný problém.....	40
6.2	Cíl výzkumu	40
6.3	Výzkumné a tazatelské otázky	40
6.4	Metodologický přístup a metoda sběru dat	41
6.5	Zpracování dat.....	43
6.6	Výzkumný soubor	43
7	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT	46
7.1	Komparace a shrnutí výzkumu.....	54
	ZÁVĚR	56
	PŘÍLOHY	57
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DÚ	Diagnostický ústav
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SP1	Sociální pracovníce Dětského domova Nymburk
SP2	Sociální pracovníce Dětského domova Pyšely
SP3	Sociální pracovníce Dětského domova Klánovice
SP4	Sociální pracovníce Dětského domova Nechanice
SP5	Sociální pracovníce Dětského domova Nová Ves u Chotěboře
SP6	Sociální pracovník Dětského domova Dolní Počernice
SVP	Středisko výchovné péče
TOS	Trest odnětí svobody
ÚV	Ústavní výchova
VÚ	Výchovný ústav
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v časové řadě 2010/11 - 2020/21	21
Tabulka 2 - Popis informantů	45

ÚVOD

Na téma odcházení mladých dospělých z dětských domovů bylo vypracováno nespočet bakalářských i diplomových prací. Dovoluji si říct, že žádná z nich se tématem nezabývala v rámci pandemie Covid-19. A právě tato ojedinělá celosvětová událost byla mou motivací. Dle mého názoru na světě neexistuje člověk, kterého by se, byť trochu Covid-19 netýkal a nenarušil jeho běžný život. Proto jsem měla velká očekávání týkající se nových zjištění v rámci této oblasti.

Diplomová práce se zabývá problematikou spojenou s odcházením mladých dospělých z dětských domovů pohledem sociálních pracovníků, a to v čase před vypuknutím onemocnění Covid-19 a v současnosti. Dětské domovy patří mezi ústavní zařízení, která poskytují náhradní výchovnou péči dětem bez závažných poruch chování, a to od 3 do 18 let, případně zletilým osobám do 19 let. V České republice funguje aktuálně 137 dětských domovů. Zařízení jsou vymezena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Jakožto školská zařízení spadají do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Teoretická část práce se zaměřuje na vysvětlení pojmů ústavní a ochranná výchova, dále popisuje jednotlivá zařízení ústavní a ochranné výchovy, o která se v České republice dělí tři ministerstva. V dalších kapitolách blíže vysvětluje specifika dětských domovů, podrobněji rozebírá profesi sociálního pracovníka v těchto zařízeních, charakterizuje cílovou skupinu odcházejících dětí z dětských domovů a proces jejich začleňování se do společnosti.

Po teoretické části následuje část empirická, která se věnuje samotnému výzkumu, vyhodnocení a interpretaci získaných dat a závěrečné komparaci zmiňovaných období. V praktické části je realizován kvalitativní výzkum. Hlavní výzkumnou metodou jsou polostrukturované rozhovory se sociálními pracovníky z dětských domovů napříč Českou republikou, které jsou doplněné o pozorování sociálních pracovníků během jednotlivých rozhovorů. Cílem výzkumu je zjistit, zda a případně, jakým způsobem dle sociálních pracovníků ovlivnila pandemie Covid-19 osamostatňování se mladých dospělých, a tyto skutečnosti porovnat s dobou, kdy nemoc Covid-19 neexistovala.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SYSTÉM ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY

V České republice existují dvě formy náhradní výchovné péče. V diplomové práci se budu zabývat především ústavní formou výchovy, považuji však za důležité zmínit se i o druhé formě péče, tedy o ochranné výchově.

Legislativně je vykonávání ústavní a ochranné výchovy ukotveno zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivní výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tento zákon ukládá, že ve školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivní výchovnou péči, kterými jsou střediska výchovné péče, musí být zajištěna všechna základní práva každého dítěte na výchovu a vzdělávání v souvislosti s ústavními principy a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách. Zařízení jsou zavázána poskytovat a vytvářet podmínky dítěti vedoucí k sebedůvěře, rozvíjet citovou stránku a podporovat aktivní účast dítěte ve společnosti. K dítěti musí být přistupováno individuálně a musí s ním být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby odvíjející se od věku dítěte.

1.1 Ústavní výchova

Téma ústavní výchovy patří nepochybně mezi ta sporná. Rodina má při výchově dítěte nezastupitelné postavení. Prvotní a velmi důležitá je vazba matky s dítětem, následovaná širším rodinným okruhem lidí, jež jsou při utváření osobnosti dítěte klíčovým činitelem. Určující může být ale i v negativním slova smyslu, kdy se v rodině objevují sociálně patologické jevy a rodina se tak stává rizikovým činitelem při výchově. V tomto okamžiku se společnost opět potýká se střetem názorů. Na jedné straně stojí otázka, do kdy je vhodné rodinu podporovat a kdy je takové konání bezpředmětné a je vhodnější využít náhradní rodinnou péči. Čím déle se totiž dítě vystavuje patologickému prostředí, tím menší je možnost resocializace a napravení vzniklých škod na psychické stránce dítěte. Problematika ústavní výchovy je celospolečenský problém, který je ovlivňován aktuálním sociálním klimatem společnosti, formován ekonomickými možnostmi, politickými prioritami, postoji, názory a hodnotami společnosti. Všechny tyto aspekty mají vliv na výslednou kvalitu a rozsah poskytované péče dětem v zařízeních ústavní výchovy (Janský, 2014, s. 114-115).

V České republice má mít ze zákona vždy přednost život dítěte v rodině před péčí ústavní, a to v této prioritě:

1. rodina biologická,
2. rodina náhradní příbuzná nebo blízká dítěti,
3. rodina náhradní zprostředkovaná úředně,
4. institucionální péče (ústavní).

(Vančáková, knihovnanrp.cz).

Pokud dítě z legislativně stanovených důvodů, které zmiňuji dále, nemůže být vychováváno v prostředích uvedených výše, přichází do systému ústavní péče. Dítě se sem dostává v případě, který ukládá zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dle tohoto zákona je nutná ústavní výchova o dítě v té situaci, kdy výchova, tělesný, rozumový nebo duševní stav či řádný vývoj dítěte je ve vážném ohrožení, případně došlo k jeho narušení (zákon č. 89/2012 Sb.). Účelem zařízení ústavní výchovy je nezletilé osobě, ve věku od 3 do 18 let, případně osobě zletilé poskytovat náhradní výchovnou péči v zájmu zdravého rozvoje dítěte, řádné výchovy a vzdělávání. Do ústavní výchovy se dítě dostává na základě rozhodnutí soudu. Po celou dobu pobytu dítěte v zařízeních ústavní výchovy probíhá spolupráce s rodinou dítěte, kdy dochází k pomoci při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte. Příkladem pomoci jsou rodinné terapie anebo nácvik rodičovských a jiných dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Ústavní zařízení poskytují podporu přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí anebo přemístění do náhradní rodinné péče (pěstounská péče, osvojení). Zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (zákon č. 89/2012 Sb.).

O tom, do jakého zařízení bude dítě umístěno, rozhoduje soud přihlížející k zájmům dítěte a k doporučením OSPOD. Soud by měl dbát na to, aby bylo dítě umístěno do zařízení co nejbliže bydlišti rodičů nebo jiných blízkých osob. Toto platí i v případě přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (zákon č. 89/2012 Sb.).

Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu tří let, lze ji před uplynutím prodloužit v případě, že důvody pro nařízení ústavní výchovy jsou stále v platnosti. Dobu trvání může soud prodloužit opakovaně, nejdéle je možné nastavit její délku na tři roky. Povinností soudu je jednou za šest měsíců přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě umístěno do ústavní péče,

stále trvají, nebo zda není možné zajistit pro dítě jinou náhradní rodinnou péči. Ke zrušení ústavní výchovy dochází rovněž na základě rozhodnutí soudu, a to pokud byly naplněny podmínky pro péči o dítě v rodině anebo pro dítě byl nalezen vhodný osvojitel, kterému soud svěří dítě do péče, potažmo dítě dosáhlo zletilosti (zákon č. 89/2012 Sb.).

1.2 Ochranná výchova

Do systému ochranné výchovy se dostává jedinec, tj. mladistvý ve věku od 15 do 18 let v případě, kdy se chová protiprávně, tedy spáchal přestupek či provinění.¹ Není výjimkou, že se ochranné opatření ukládá i dítěti mladšímu 15 let, avšak v takovém případě záleží na závažnosti protiprávního jednání. Uložení ochranné výchovy probíhá stejně tak jako u ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu s tím rozdílem, že zatímco u ústavní výchovy se odehrává v rámci občanskoprávního řízení, u ochranné výchovy se pohybuje v rovině zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.). Jedná se o ochranné opatření, jehož účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého. Zároveň si klade za cíl chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

Mladistvému lze za spáchání činu udělit trestní opatření², výchovné opatření³ nebo ochranné opatření, kam patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku (ukládá se na základě trestního zákoníku) a již zmiňovaná ochranná výchova (zákon č. 218/2003 Sb.).

Soud nařizuje ochrannou výchovu v případě, že:

1. o výchovu mladistvého nebylo náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze v jeho rodině ve které žije odstranit,
2. výchova mladistvého byla zanedbána,
3. mladistvý žije v prostředí, které nezaručuje jeho náležitou výchovu.

---

¹ V případě protiprávního jednání mladistvých zákon hovoří o přestupcích (méně závažné protiprávní jednání) a o proviněních (závažná forma).

² Mezi trestní opatření patří obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, TOS podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, TOS nepodmíněně.

³ Za výchovná opatření se považuje dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

Ochranná výchova přetrvává do doby, do které to vyžaduje její účel, nejdéle do dovršení 18 let, a pokud si to žádá zájem mladistvého, tak výjimečně do 19 let.

Zákon č. 218/2003 Sb. také umožňuje přeměnu ústavní a ochranné výchovy. To znamená, že je-li možné očekávat i bez stanovených omezení, kterým se mladistvý podrobuje během výkonu ochranné výchovy, řádné chování mladistvého, avšak stále ještě nepominuly důvody, pro které byla ochranná výchova soudně uložena, může soud ochrannou výchovu přeměnit na ústavní výchovu. Taktéž tomu platí naopak – ústavní výchovu přeměnit ve výchovu ochrannou. Pokud mladistvý nesplní očekávání soudu, může být ústavní výchova zrušena a mladistvý znovu nastupuje do výchovy ochranné.

1.3 Typy zařízení ústavní a ochranné výchovy v gesci ministerstev

Institucionální péče v České republice spadá pod gesci tří ministerstev. Je jimi Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Odborníci doporučují, aby v nejvyšším zájmu dítěte trval pobyt v jakémkoli zařízení ústavní výchovy pokud možno co nejkratší dobu. Dlouhodobý pobyt v ÚV závažně ovlivňuje řádný vývoj dítěte, nejvíce v jeho raném věku.

J. Bowlby (in Winnette, 2018, s. 9 a 10), který je autorem teorie attachmentu – idey týkající se raného spojení dítěte s matkou/pečující osobou a jejich vzájemného vztahu, jež jsou stěžejní pro sociální, emocionální a kognitivní vývoj dítěte. Tento vrozený systém je aktivován a tvarován prostředím, matkou nebo pečující osobou a vyvíjí se dle toho, jakým způsobem rodičovská postava reaguje na dítě a jeho potřeby.

Také O. Matoušek (1999, s. 63) uvádí, že oddělení dítěte od matky znesnadňuje vytvoření silné emoční vazby mezi matkou-dítětem a tato vazba je považována za rozhodující psychologickou podmínku přiměřeného vývoje dítěte.

1.3.1 Ministerstvo zdravotnictví

Jestliže se žádným způsobem nepodaří zajistit rodinnou péči, do zařízení agendy MZ se dostávají děti od narození do věku 3 let. Jedná se o dětské domovy pro děti do 3 let a dětská centra. Hlavním smyslem těchto typů zařízení by mělo být stanovení diagnózy a prognózy se snahou neprodleně umístit dítě do náhradní rodinné péče. Protože se do zařízení MZ dostávají děti velmi útlého věku, pravděpodobnost jejich umístění do NRP je nejvyšší, a to okolo 80 %.

Pokud nedojde u dítěte k navrácení do biologické rodiny, nebo nedošlo k svěření do náhradní rodinné péče, postupuje dítě do zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (knihovnanrp.cz). Ústavní zařízení Ministerstva zdravotnictví následně přiblížím.

Dětské domovy pro děti 0–3 roky

Dětské domovy pro děti do 3 let jsou všeobecně známé pod pojmem kojenecké ústavy. Jsou to zařízení pro děti do 3 let věku, kterým rodina nemůže nebo nechce poskytovat přiměřenou péči. Konkrétně se jedná o děti ohrožené týráním, zanedbáváním, opuštěné děti a vážně zdravotně postižené děti. Mohou poskytovat ubytování ženám v průběhu těhotenství, pokud z důvodu nepříznivé životní situace došlo k ohrožení jejich zdraví. Může být přijato dítě s matkou, otcem, rodiči nebo náhradními rodiči z důvodu zácvičku v péči o dítě (nezralé matky, dítě se specifickými potřebami, dítě přecházející do NRP) (knihovnanrp.cz).

V některých dětských domovech jsou zřízena oddělení pro matky s dětmi, které nemají pro dítě vhodné podmínky (často se jedná o matky nezletilé z diagnostických a výchovných ústavů) (Matoušek, 1999, s. 66).

V září 2021 Senát České republiky rozhodl o zrušení kojeneckých ústavů na našem území. Stane se tak novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Do kojeneckých zařízení nebude možné umisťovat děti do 3 let, s výjimkou malých dětí s těžkým zdravotním postižením. Legislativní úprava by měla vstoupit v platnost roku 2025 (ceskenoviny.cz, 2021). Tento proces má vést k redukci dětí umístěných do náhradní ústavní péče a podpořit umístění do náhradní rodinné péče. Inspiraci převzala Česká republika v severských zemích, kde tato praxe velmi dobře funguje (Důvodová zpráva k zákonu ze dne 2020, měnicí zákon č. 147/2016 Sb., psp.cz).

Dětská centra

Jsou to přetransformovávající se dětské domovy pro děti 0–3 roky. Nabízejí komplexní interdisciplinární péči o ohrožené děti a pomoc jejich rodinám. Velmi často jsou u dětských center soustředěná zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Důvodová zpráva k zákonu ze dne 2020, měnicí zákon č. 147/2016 Sb., psp.cz).

1.3.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Do resortu tohoto ministerstva spadají pouze dvě zařízení ústavní péče. A sice zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) a domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR popisováno následovně. *„Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku (§ 15), jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.“* (mpsv.cz)

Poskytování ochrany a pomoci takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, ubytování, v zajištění zdravotních služeb a v psychologické a jiné obdobné nutné péči. Tato zařízení se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Děti od 0–18 let mohou být přijaty na základě soudního rozhodnutí, na žádost OSPOD, rodičů či samotného dítěte. Délka pobytu by neměla přesáhnout 3 měsíce, resp. 6 měsíců, je-li to v zájmu dítěte. Maximální povolená délka pobytu v takovém zařízení je stanovena na 12 měsíců (knihovnanrp.cz).

Domov pro osoby (děti) se zdravotním postižením

Druhé ze zařízení v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Jedná se o zařízení poskytující pobytovou sociální službu pro lidi/děti s různými typy a rozsahy zdravotního postižení. Jsou to osoby, které mají sníženou soběstačnost z důvodu dlouhodobého nebo chronického zdravotního postižení, případně z důvodu jiných dlouhodobých chronických obtíží. V těchto zařízeních se nachází, protože potřebují pravidelnou pomoc jiné osoby. Rodina o dané dítě nejeví zájem nebo o něj nepečuje přiměřeně – v takovém případě o umístění rozhoduje soud. Dalším důvodem pro umístění do domova pro osoby se zdravotním postižením je, když se rodina o dítě nezvládá starat z důvodu náročnosti péče nebo věku pečující osoby (sancedetem.cz).

1.3.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Zmínila jsem, že školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy jsou legislativně ukotvena v zákoně 109/2002 Sb., o ústavní nebo ochranné výchově ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Řadí se sem dětský domov (DD), dětský domov se školou (DDŠ), výchovný ústav (VÚ), diagnostický ústav (DÚ) a středisko výchovné péče (SVP). Tato zařízení se řídí dokumentem *Standardy kvality péče o děti*, který byl schválen jako Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky stanovující standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči, č. j. MSMT-5805/2015 (msmt.cz). Účelem Standardů kvality je nastavení a udržení srovnatelné úrovně kvality poskytované péče v jednotlivých zařízeních napříč celou Českou republikou. Dalším cílem je zvyšování kvality péče o děti v zařízeních. Standardy ukládají formu, metody a kritéria péče v jednotlivých typech institucionálních zařízení (Pacnerová a kol., 2015).

Dětský domov

V kontextu diplomové práce považuji za vhodné se dětskému domovu věnovat v samostatné podrobnější kapitole, ve které rozeberu funkci instituce, provoz, dokumentaci a pracovníky zařízení. Kapitola nese název *Specifika dětského domova*.

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou (dále jen DDŠ) je zařízením pro děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování nebo které pro svou prozatímní či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči. Do DDŠ se kromě jedinců s uloženou ochrannou výchovou a nezletilých matek s poruchou chování či duševní poruchou dostávají také jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole nacházející se mimo DDŠ. Není-li dítě po ukončení povinné školní docházky schopné z důvodu pokračující závažné poruchy chování docházet na střední školu mimo DDŠ, případně neuzavřeli pracovněprávní vztah, dochází k přeřazení do výchovného ústavu (zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětské domovy se školou mohou být vnitřně specializovány na výchovnou skupinu pro výkon ochranné výchovy (např. DDŠ Chrastava, DDŠ Boletice), dále na specializovaná

zařízení pro děti s extrémními poruchami chování (DDŠ Boletice) a na specializovaná zařízení s výchovně léčebným režimem (DDŠ Slaný, DDŠ Přestavlky, DDŠ Ostrava-Kunčice a DDŠ Hostouň). Cílem DDŠ je především zaopatření dítěte a příprava na jeho samostatný život mimo instituci (msmt.cz). V mnoha případech však vzhledem k poruchovému chování dítěte z dětského domova se školou putuje do výchovného ústavu.

Výchovný ústav

Ve výchovných ústavech končí děti starší 15 let mající závažnou poruchu chování, kterým byla nařízena ústavní výchova anebo uložena ochranná výchova. Dle zákona č. 109/2002 Sb. může být do výchovného ústavu umístěno dítě starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou a projevují-li se v jeho chování závažné poruchy a kvůli poruchám nemůže být umístěno v DDŠ. V případě závažné poruchy chování se do výchovných ústavů umisťují i děti starší 12 let s nařízenou ústavní výchovou.

Diagnostický ústav

Přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou a děti s uloženou ochrannou výchovou na základě komplexního vyšetření a s přihlédnutím na zdravotní stav dítěte. Do diagnostického ústavu mohou být také přijímány děti na dobrovolný pobyt. Setrvání dítěte v diagnostickém ústavu je zpravidla 8 týdnů. Zařízení provádí diagnostiku, díky které odborníci získají náhled na dítě a jeho problémy. Ústav spolupracuje s rodinou dítěte. Děti jsou na základě diagnostiky umístěny do DDŠ nebo výchovných ústavů (zákon č. 109/2002 Sb.).

A. Křístek (2017) dělí tento typ ústavů na diagnostické ústavy pro chlapce a dívky od 3 let do ukončení povinné školní docházky, tj. dětské diagnostické ústavy, a na ústavy zvláště pro chlapce a pro dívky po ukončené povinné školní docházce, což jsou diagnostické ústavy pro mládež.

Středisko výchovné péče

Součástí školských zařízení jsou také střediska výchovné péče, která jsou v České republice od roku 1991. Cílem středisek je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí nebo narušení jejich zdravého vývoje. Dále do cílů patří zmírňování nebo

odstraňování příčin či důsledků již rozvinutých poruch chování a v sociálním vývoji přispívat ke zdravému rozvoji osobnosti dítěte (Národní ústav pro vzdělávání, nuv.cz).

Klienty jsou děti a žáci od 3 let do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let. Do středisek přichází jedinci za účelem konzultací, získání odborných informací a pro pomoc pro osoby odpovědné za výchovu. Také jsou určena pedagogickým pracovníkům školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s rizikem anebo projevy poruch chování, negativních jevů v sociálním vývoji a při jejich integraci do společnosti. Forma poskytování služeb bývá ambulantní, stacionární a internátní (Národní ústav pro vzdělávání, nuv.cz).

1.3.3.1 Počet dětí ve školských zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy 2020/2021

Pro komplexní vzhled do problematiky ústavních zařízení a vytvoření si představy o tom, kolik dětí končí ve školských zařízeních ústavní nebo ochranné výchovy, jsem uznala za vhodné poukázat na údaje z roku 2020/2021 zveřejněné Českým statistickým úřadem. Podrobnější informace jsem získala z následující přehledně zpracované tabulky.

Tabulka 1 - Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v časové řadě 2010/11 - 2020/21

Školní rok	Počet zařízení celkem	Počet dětí a mládeže celkem	v tom												
			dětské domovy			dětské domovy se školou			výchovné ústavy			diagnostické ústavy			
			počet zařízení	lůžková kapacita	počet dětí a mládeže	počet zařízení	lůžková kapacita	počet dětí a mládeže	počet zařízení	lůžková kapacita	počet dětí a mládeže	počet zařízení	lůžková kapacita	počet dětí a mládeže	
2010/11	228	7 397	150	5 181	4 628	31	1 078	760	33	1 429	1 445	14	588	564	
2011/12	227	7 150	149	5 162	4 451	31	1 074	761	33	1 439	1 395	14	589	543	
2012/13	220	6 941	147	5 086	4 442	30	1 070	713	29	1 311	1 269	14	576	517	
2013/14	219	6 549	146	5 056	4 253	30	1 067	697	29	1 297	1 146	14	546	453	
2014/15	214	6 495	144	5 004	4 314	29	1 039	679	28	1 307	1 081	13	503	421	
2015/16	213	6 482	144	4 987	4 260	28	959	741	28	1 237	1 089	13	504	392	
2016/17	211	6 500	143	4 998	4 270	28	906	730	27	1 168	1 096	13	478	404	
2017/18	209	6 345	142	4 987	4 262	28	919	696	26	1 118	1 004	13	478	383	
2018/19	204	6 394	138	4 964	4 248	28	958	759	25	1 096	993	13	478	394	
2019/20	203	6 553	137	4 923	4 345	28	984	805	25	1 063	1 012	13	468	391	
2020/21	203	6 446	137	4 903	4 303	28	970	740	25	1 061	1 035	13	468	368	
Meziroční změna (19/20–20/21)	abs.	0	-107	0	-20	-42	0	-14	-65	0	-2	23	0	0	-23
	v %	0,0%	-1,6%	0,0%	-0,4%	-1,0%	0,0%	-1,4%	-8,1%	0,0%	-0,2%	2,3%	0,0%	0,0%	-5,9%
Změna za 5 let (15/16–20/21)	abs.	-10	-36	-7	-84	43	0	11	-1	-3	-176	-54	0	-36	-24
	v %	-4,7%	-0,6%	-4,9%	-1,7%	1,0%	0,0%	1,1%	-0,1%	-10,7%	-14,2%	-5,0%	0,0%	-7,1%	-6,1%
Změna za 10 let (10/11–20/21)	abs.	-25	-951	-13	-278	-325	-3	-108	-20	-8	-368	-410	-1	-120	-196
	v %	-11,0%	-12,9%	-8,7%	-5,4%	-7,0%	-9,7%	-10,0%	-2,6%	-24,2%	-25,8%	-28,4%	-7,1%	-20,4%	-34,8%

Z údajů Českého statistického úřadu (czso.cz, 2021) vyplývají následující fakta. V České republice bylo ke školnímu roku 2020/2021 v existenci 203 zařízení pro výkon ústavní

nebo ochranné výchovy s celkem 6 446 dětmi a mladistvými. Z toho se jedná o 137 dětských domovů, 28 dětských domovů se školou, 25 výchovných ústavů a 13 zařízení ve formě diagnostických ústavů. V dětských domovech se nacházelo 4 303 dětí, v dětských domovech se školou se jednalo o 740 jedinců, ve výchovném ústavu se ocitlo 1035 jednotlivců a v diagnostických ústavech skončilo 368 dětí a mladistvých. Od roku 2010/11 poklesl počet zařízení ústavní péče o 25 pobytových institucí a zároveň o 951 dětí s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou. V meziroční změně nedošlo ke zrušení žádného zařízení, naopak za rok odešlo ze zařízení 107 dětí a mladistvých. Mezi lety 2015/2016 až 2020/2021 systém přišel o 10 zařízení a z ústavní nebo ochranné výchovy odešlo 36 klientů. V rámci desetiletého období, tedy mezi lety 2010/2011 a 2020/2021, se zařízení zredukovala o 25 a celkem 951 dětem a mladistvým byl pobyt v ústavních zařízeních ukončen.

Zaznamenaný pokles ústavních zařízení a ubytovaných jedinců si můžeme spojovat s reformou ústavní péče o děti a mladistvé, která dle O. Matouška a kol. (2013, s. 415) probíhá. Cílem reformy je zvýšit umístování dětí do různých typů náhradní rodinné péče.

2 SPECIFIKA DĚTSKÉHO DOMOVA

Na začátek této kapitoly bych chtěla uvést souvislosti a významovost slova domov, na které A. Škoviera (2006, s. 71 a 72) v kontextu výchovné instituce angažovaně upozorňuje. Jak autor uvádí, pojem domov v sobě skrývá minimálně čtyři vzájemně se prolínající, a i přesto rozdílné linie:

- Domov chápe jako budovu, prostor, který k této budově náleží. Jedná se o technický aspekt, ve kterém žijeme. Pojí ho s přívlastky luxusní, skromný nebo prostorný.
- Domov v souvislosti s personálním obsazením. Když se řekne domov, většina z nás si dá tento pojem do spojení s lidmi pro domov charakteristickými, tedy rodiči, dětmi, sourozenci a dalšími příbuznými žijícími ve společné domácnosti.
- Třetí linie se věnuje širšímu sociálnímu prostředí ve smyslu kamarádů, sousedů, školy a s prostředím spojeným s důležitými životními událostmi. Je to prostředí, které moc dobře známe a probouzí v nás vzpomínky na prožité okamžiky a zážitky.
- Ve čtvrté linii se odráží generační a genetická kontinuita života spojená na prvním místě se vztahy rodičů a dětí. Jedná se o to, co v našem vědomí zůstalo zakotvené jako rodný dům spojovaný s dětstvím každého z nás, obsahující přijaté rodinné dědictví (tradice, zvyky, postoje, vzorce chování...). V druhé řadě je to domov, který vytváříme se svým partnerem/partnerkou a našimi dětmi. Do této linie patří potřeba někam a někomu patřit.

Do dětského domova jsou na základě rozhodnutí soudu umístěovány děti od přibližně 3 do 18 let, v případě pokračujícího studia do 26 let. Pobývají zde také nezletilé matky společně se svými dětmi. Dětské domovy jsou určeny dětem bez závažných poruch chování, o které se rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu nedokáží, nemohou nebo nechtějí postarat. Mohou to být děti, jejichž rodiče se projevují sociálně patologickým chováním – drogově závislí, agresori a další. Také děti vážně a dlouhodobě nemocných rodičů, rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody nebo mentálně retardovaných, dále děti z extrémně chudých rodin a osiřelé děti (Pávková, 2014, s. 51, cuni.cz).

Dětské domovy společně se zaměstnanci zajišťují základní právo dítěte na výchovu a vzdělávání, dále vytvářejí podmínky podporující sebedůvěru dítěte, osobnostně rozvíjí citovou stránku a umožňují dítěti aktivně se zapojit do společnosti. K dítěti je přistupováno individuálně

v zájmu jeho plného a harmonického rozvoje s ohledem na jeho věk a s ním spojenými potřebami. Výchova zohledňuje individualitu, veškeré právní, pedagogické, psychologické, také bezpečnostní a hygienické požadavky. Prioritou dětského domova je spolupráce s rodiči dítěte. Společnými silami usilují o podpoření snahy rodiny zlepšit výchovné podmínky dítěte a umožnit dítěti návrat do biologické rodiny (Pávková, 2014, s. 50-52, cuni.cz).

Funkce dětského domova jsou výchovně-vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní. Výchovné působení se zaměřuje na dobu mimo vyučování, tedy na dobu před odchodem do školy a dobu po návratu za školy. Důležitou součástí doby mimo vyučování je u žáků základních a středních škol příprava na vyučování. Spousta dětí přichází do DD s mezerami ve vědomostech a bez schopnosti učit se, v takovém případě je práce vychovatele velmi náročná. Obdobná je situace v rámci sebeobslužných návyků, které v mnohých případech děti nemají a musí se je nejprve naučit a osvojit. Tímto mám na mysli hygienické návyky, péče o osobní věci, udržování si pořádku v pokojích a ve společných prostorách, osvojit si kulturu stolování, společenské návyky a komunikační dovednosti. Pro budoucí samostatný život je nutné se zaměřit na základní denní práce jako je žehlení, praní, úklid domácnosti, nákup a vaření. Druhou podstatou výchovně-vzdělávací funkce dětského domova je pedagogické ovlivňování volného času. Děti musí bezpochyby odpočívat, relaxovat, věnovat se pohybu a pohybovým aktivitám, rozvíjet zájmovou činnost. K těmto činnostem dopomáhá dětský domov organizací pravidelných i příležitostných činností, které uskutečňuje individuálně nebo skupinově. Dětské domovy nabízí vlastní zájmové aktivity, ale mnohem větší důraz je kladen na zájmové aktivity mimo instituci (Pávková, 2014, s. 52, cuni.cz).

V dětském domově je celoroční nepřetržitý provoz, který může být přerušen nebo omezen jen ze závažných zákonných důvodů, a to na základě souhlasu ministerstva. Předpokladem pro takový krok je zajištění řádné péče o děti. Do zařízení dětského domova nelze přijmout dítě, které je pod vlivem alkoholu, nebo jiné návykové látky, přičemž lékař vydá stanovisko o nutné odborné zdravotní péči, kterou DD nemůže dítěti poskytnout. Stejně tak je tomu i v případě, kdy dítě trpí psychiatrickým onemocněním (bipolární porucha, schizofrenie, těžké depresivní a úzkostné stavy) a zařízení není schopné mu poskytnout potřebnou psychiatrickou léčbu (zákon č. 109/2002 Sb.).

Pro funkce a výkon zařízení je nutné vést povinnou dokumentaci, do které patří vnitřní řád zařízení, jehož obsah si každé zařízení zpracovává individuálně dle vzoru obsaženého ve vyhlášce č. 438/2006 Sb. (viz. **Příloha A**). Dále roční plán výchovně vzdělávací činnosti,

jednací protokol, velmi obsáhlou osobní dokumentaci dětí umístěných v zařízení, včetně záznamu o stavu dětí vedených odbornými pracovníky zařízení a programu rozvoje osobnosti, ve kterém jsou vedeny především záznamy o plnění stanovených cílů. Dětský domov vede knihu denní evidence, taktéž knihu úředních a ostatních návštěv (zákon č. 109/2002 Sb.).

V uplynulých deseti letech prošly dětské domovy transformací, díky které se z nich staly dětské domovy „rodinného typu“. Znamená to, že každá skupina čítající 6–8 dětí obývá vlastní plně vybavenou domácnost (Brůžková, Svobodová, 2021, s. 6 a 7, knihovnanrp.cz). Základní organizační jednotkou dětského domova rodinného typu je rodinná skupina, která má svou podobou a organizační strukturou simulovat běžný rodinný domov. Do rodinné skupiny se zařazují děti různého věku a pohlaví s důrazem kladeným na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby. Sourozenci jsou umisťováni do stejné skupiny, pokud nenastanou výchovné problémy, kvůli kterým by museli být rozděleni. Zákon uděluje možnost založit v jednom dětském domově dvě až šest rodinných skupin. Důležitou podmínkou pro zřízení rodinné skupiny je povinnost zřizovatele zajistit prostorové podmínky, kterými se myslí obývací pokoj, ložnice dětí, pokoj pro vychovatele, sociální zařízení a kuchyň s jídelnou. V těchto místnostech zřizovatel zabezpečí náležité vnitřní vybavení jako jsou postele, stoly, židle, nábytek a další materiální zabezpečení, kam patří oblečení, obuv, školní a vzdělávací potřeby a jiné. Nedílnou součástí nutnou pro provoz rodinných skupin je osvětlení, zásobování pitné vody, úklid a topení. Vyhláška zohledňuje možnost zřídit rodinnou skupinu v bytové jednotce, panelovém domě (vyhláška č. 438/2006 Sb.).

A. Škoviera (2006, s. 73) shledává hlavní nevýhodu a problém ve skladbě místností rodinných skupin, kde chybí třináctá komnata běžného rodinného života a bydlení (slovní spojení „třináctá komnata“ užívá sám autor), kterou myslí ložnici rodičů. Z tohoto důvodu není vhodné dětský domov technicky připodobňovat tomu pravému domovu s rodiči a blízkými.

Ve světě je za poměrně běžnou praxi považováno vedle umístění do běžného dětského domova také umístění do rodinné skupiny se samostatným bydlením v komunitě. Byty by neměly být soustředěny v jedné lokalitě, tedy v jedné budově nebo ulici. Cílem je, aby děti docházely do různých škol, navštěvovaly kroužky mimo dětský domov a tím získaly i mnohem více příležitostí seznamovat se s lidmi a vrstevníky z běžných rodin. Žití v rodinné skupině v bytové jednotce se podobá běžnému rodinnému životu. Na území České republiky se této převratné změně systému péče o ohrožené děti začal věnovat Pardubický kraj v pěti dětských domovech a dvou dětských centrech. Kraj si klade za cíl komplexně změnit poskytování péče

a směřuje k podpoře samostatnosti dětí. Ve výsledku by měla transformace dokázat zredukovat počet dětí umístěných mimo rodinu a dětem z dětských domovů by měla dopomoci k lepšímu zapojení se do běžného života a připravit je na samostatný život odehrávající se mimo instituci (Brůžková, Svobodová, 2021, s. 6 a 7, knihovnanrp.cz).

S ohledem na pedagogické zabezpečení těchto rodinných skupin je podle vyhlášky č. 438/2006 Sb. stanoveno obstarávání denní péče analogické té v rodině alespoň třemi pracovníky pedagogického zaměření – kvalifikovanými vychovateli⁴. Noční služba by měla být zaopatřena stejným počtem zaměstnanců, v tomto případě nepedagogickými pracovníky – asistenty pedagoga splňující kvalifikační předpoklady dané právním předpisem nebo předpisy stanovenými zaměstnavatelem. Noční služba začíná v mnohých případech ve 21 hodin a končí v 8 hodin. Během noční služby jsou pracovníci přítomni u hygienických rituálů, sebeobsluhy, oblékání, ale také během nemoci dětí, doprovodu dětí k lékaři a taktéž asistují při odchodu z budovy zařízení. V péči o děti se doporučuje rovnoměrné zastoupení mužského a ženského pohlaví, kvůli důležitosti mužských a ženských rolí a vzorů chování (vyhláška č. 438/2006 Sb.). Vychovatel se pro dítě stává nejdůležitější osobou. Bývá dítěti oporou v těžkých životních situacích a nahrazuje mu rodiče. Úkolem vychovatele je vytvářet v dítěti pocit bezpečí, jistoty a opory. Hlavními činnostmi vychovatelů v dětských domovech jsou výchova, vzdělávání, terapie a reedukace společně s resocializací sociálně znevýhodněných a obtížněji vychovatelných dětí (Sekera, 2009, s. 69-75).

Mezi další zaměstnance podílející se na výchově a vzdělávání dětí dětského domova patří z vedoucího managementu ředitel/ka a osoba zástupce ředitele. Hlavním pedagogickým pracovníkem je vedoucí vychovatel, který zodpovídá za činnost dalších vychovatelů v zařízení. Není výjimkou, že je součástí pracovního týmu také psycholog, metodik prevence, speciální pedagog. Do nepedagogických, přesto pro chod dětského domova velmi důležitých zaměstnanců, řadím sociálního pracovníka, jehož činností v dětském domově se věnuji v následující kapitole, ekonom/hospodáře, účetní a GDPR pověřence. Zaměstnanci se řídí nejen legislativním rámcem, ale také vnitřním řádem, etickým kodexem DD a dalšími profesně určujícími předpisy.

Dětské domovy mají nejčastěji formu příspěvkové organizace. Je proto nutné hradit péči, která je dítěti nebo nezaopatřené osobě poskytována. Rodiče mají povinnost přispívat na péči. Pokud má dítě nebo nezaopatřená osoba vlastní pravidelný příjem, podílí se na příspěvku

---

⁴ Kvalifikace vychovatelů je určena zákonem č. 563/2004 Sb.

na péči. V případě, že zařízení není vyplácen přídavek na dítě, zvyšuje se příspěvek rodičů o 30 %. Příspěvek se odpouští rodičům, kteří pobírají příspěvky pomoci v hmotné nouzi a jimž by v důsledku úhrady klesl příjem pod součet částky životního a existenčního minima a částky normativních nákladů na bydlení podle zákona o sociální podpoře. Sirotkům je ze sirotčího důchodu na úhradu příspěvku na péči použito maximálně 10 %. Dětem a nezaopatřeným osobám, kterým se poskytuje plné přímé zaopatření, náleží kapesné podle výchovných hledisek stanovených vnitřním řádem zařízení. Denní výše kapesného se rovná jedné třicetině měsíční výše kapesného. O kapesné dítě přichází ve dnech, kdy je na útěku ze zařízení, nebo je ve výkonu vazby trestu odnětí svobody. Plně přímo zaopatřeným dětem a nezaopatřeným osobám poskytuje zařízení osobní dary k narozeninám, k úspěšnému ukončení studia a podobným obvyklým událostem. Za osobní dar se považuje také peněžitý příspěvek. U osobních darů je zohledněn věk dítěte, délka pobytu dítěte za kalendářní rok a nesmíme opomenout výchovná hlediska upravená vnitřním řádem. Dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení z důvodů uvedených v § 24 odst. 5 písm. b) a c), se dle potřeby v době propouštění s přihlédnutím k vnitřnímu řádu vyplácí věcná pomoc, případně jednorázový peněžitý příspěvek. Taktéž je ve spolupráci s OSPOD poskytována poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce. Po opuštění zařízení má dítě možnost využít poradenskou pomoc při řešení nenadálých životních situací (zákon č. 109/2002 Sb.).

3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK V DĚTSKÉM DOMOVĚ

Důležitost rodiny a blízkých v životě dítěte a člověka obecně je sebeurčující. Jinak tomu není ve výkonu profese sociálního pracovníka, kdy Oláh a Roháč (2006 in Mátel, 2019, s. 42) hovoří o rodině jako základním kameni kvality pomáhajícího pracovníka: *„Aby byl sociální pracovník schopný pomáhat druhým, soustředit se na jejich problémy, být nezaopatřený, umět vyzvednout kladné stránky lidí a být jejich příkladem, musí mít chápající a tolerantní rodinné prostředí.“*

Uvedla jsem důvody pro umístění dítěte do ústavní výchovy. V praxi se setkáváme s tím, že dítě přichází do dětského domova kvůli dysfunkcím v rodině. A proto je v dětském domově důležitá postava sociálního pracovníka – experta na rodinnou situaci dítěte. Pracovník zajišťuje veškerou komunikaci s rodiči, zákonnými zástupci a komunikuje v rámci spolupracujících organizací. Okruh spolupracujících institucí je poměrně široký. Patří sem OSPOD, školy, městské úřady, zdravotnická zařízení, následují soudy, sociální služby, úřady práce, pedagogicko-psychologické poradny, okresní správy sociálního zabezpečení, Česká správa sociálního zabezpečení, exekutoři a z těch pozitivnějších vztahů například sponzoři. Sociální pracovník zajišťuje administrativní záležitosti spojené s pobytem dítěte v instituci.

Pro výkon profese sociálního pracovníka je třeba splnit několik požadavků udávaných zákonem 108/2006 Sb., o sociálních službách. Týkají se svéprávnosti, bezúhonnosti, zdravotní a odborné způsobilosti. Dále jsou určující dosažené znalosti. Ideální sociální pracovník působící v DD je znalý legislativy, má minimální vzdělání z vývojové psychologie a dětské psychiatrie, hlouběji se eruduje v problematice syndromu CAN. Výhodou je znalost sítě místních služeb. Měl by disponovat specifickými dovednostmi jakými jsou dovednost komunikovat s rodinou a dětmi, a to i v případech, kdy se chování rodiny a samotného dítěte odchyluje od normy, dovednost zjistit trauma dítěte, hodnotit fungování rodiny a rozpoznat případy špatného zacházení rodičů s dětmi. Co do hodnot sociálního pracovníka určitě by měl být empatický, trpělivý, neměl by pro něj být problém nastavení a udržení hranic vůči klientovi a měl by vystupovat asertivně (Majerová, 2018, s. 18, is.caritas-vos.cz).

Náplň práce sociálního pracovníka se opírá o legislativu, přesněji o zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 109/2002 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) a Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče (Metodický pokyn MŠMT 5805/2015).

Výčet pracovních činností sociálního pracovníka je obsáhlý. Sociální pracovník má za práci provádět depistáž neboli vyhledávání ohrožených dětí. Kromě komunikace s rodinou umístěného dítěte a komunikace se spolupracujícími organizacemi vede sociální pracovník evidenci dětí v zařízení. Poskytuje poradenství dětem a rodinám. Vede finanční agendu související s pobytem dětí. Zpracovává veškeré sociální agendy a osobní spisy ubytovaných dětí. Zpracovává podklady pro správní řízení ke stanovení výše výživného a příspěvku na péči o děti umístěné v dětském domově. Osobně se účastní jednání soudů, komisí, jednání ve školách a v dalších institucích dle potřeb organizace. Zpracovává podklady pro soudy, sociální pracovníky OSPOD a další instituce – tyto zprávy konzultuje s ředitelem a vedoucím vychovatelem. Účastní se případových konferencí, porad vychovatelů a dalších interních jednání. Spolupodílí se na plánování péče o dítě a průběžně sleduje vývoj chování dítěte. Podává informace ohledně důležitých životních změn dítěte osobám zodpovědným za výchovu. Spravuje agendu propustek dítěte a konzultuje je s OSPOD. Sepisuje zprávy o průběhu pobytu dítěte a závěrečnou zprávu pro OSPOD (Majerová, 2018, s. 18, is.caritas-vos.cz).

Nejzásadnější a pro tuto závěrečnou práci neklíčovější činností sociálního pracovníka je příprava dětí na odchod ze zařízení. K této události zpracovává pracovník doporučení týkající se budoucnosti dítěte (ukončení studia, vyhledání pracovního místa, ubytování, znovuzачlenění se do původní rodiny a začlenění se do společnosti). Po celý pobyt jedince vede pracovník spis o pobytech mimo dětský domov, tj. pobyt u zodpovědných osob za výchovu a jiné krátkodobé či dlouhodobé pobyty. V případě nezletilých působí na poli poradenství pro pěstounskou péči. Po odchodu dítěte však jeho práce a kontakt s těmito jedinci nekončí. Odchozí děti monitoruje a poskytuje jim sociální poradenství (Majerová, 2018, s. 18, is.caritas-vos.cz).

Sociální pracovník má ve vztahu k umístěnému dítěti i pravomoci. Jednou z nich je možnost omezit dítěti nebo dospívajícím vycházku, snížit kapesné, a dokonce zrušit víkendový pobyt (socialniprace.cz).

4 CHARAKTERISTIKY MLADÝCH DOSPĚLÝCH

Mladým dospělým nebo adolescentem (z lat. *adolescens* = dospívající, mladý) se míní člověk prožívající období, kdy se z dítěte stává dospělým. Obecně se projevuje nástupem puberty, kterou doprovází řada fyzických proměn. Tělesné změny jsou důsledkem zvýšené produkce pohlavních hormonů. Vedle zřetelných fyzických změn dochází k emočnímu, kognitivnímu a sociálnímu vývoji (Thorová, 2015, s. 414).

M. Vágnerová (2005, s. 321) popisuje dospívání jako období hledání a přehodnocování, tj. období jedincovy vlastní proměny, dosažení přijatelného sociálního postavení a zároveň vytváření své vlastní významné identity.

Dospívání lze rozdělit na dvě fáze. První, takzvaná raná adolescence označována jako pubescence, plyne mezi 11. a 15. rokem života. Nejnápadnější změnou je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozráváním, tedy pubertou. Dochází k viditelným změnám zevnějšku dospívajícího. V rámci této vývojové fáze dochází k přeměně způsobu myšlení a rozvoji abstrakce. Kvůli hormonálním proměnám se mění emoční prožívání jedince, pro které je specifická výkyvnost nálad. Nesmíme opomenout, jak moc důležité jsou pro pubescenty vrstevnické vztahy a první lásky. Za konec této první ze dvou fází se považuje ukončení povinné školní docházky, ke kterému běžně dochází dovršením 15 let (Vágnerová, 2005, s. 322 a 323).

Pozdní adolescence, která je chápána jako druhá fáze dospívání, trvá přibližně od 15 do 20 let. Vstup do tohoto stádia adolescence je z biologického hlediska vymezen pohlavním dozráním. Jedinec začíná žít sexuálním životem. Pozdní adolescenti si prochází souhrnnou psychosociální proměnou, změnou osobnosti a pomalu obsazují své společenské pozice. Mezi zásadní sociální mezník patří ukončení profesní přípravy následované nástupem do zaměstnání, respektive volbou dalšího studia. Rozvíjí se vztahy s vrstevníky a vznikají první partnerské vztahy (Vágnerová, 2005, s. 322-323).

Fyziologické změny

Fyzické změny patří mezi ty nejvíce zjevné a každý z nás si dovede představit jejich formu.

Dívčím rostou prsa, dostavuje se menstruace, mění se proporce těla a zvýrazňují se rozdíly ve stavbě těla mezi pohlavími. Chlapcům rostou vousy, mutuje jim hlas. Dochází k fyzickému vyžrání, během kterého je ukončen proces růstu a ustálila se i váha.

Adolescenti věnují zvýšenou pozornost svému vzhledu. Fyzická krása je důležitou součástí sebepojetí a je úzce spjata se psychosociální sexuální potřebou. Dospívající se potýkají se změnou v přijetí svého těla. Porovnávají se s vrstevníky, častokrát se snaží přiblížit aktuálnímu standardu atraktivity nebo na něj naopak rezignují a odmítají ho. Někteří svůj vzhled vnímají jako prostředek k dosažení sociální akceptace a prestiže (Thorová, 2015, s. 425 a 426).

Kognitivní změny

Pro správný kognitivní vývoj jedince je důležitá interakce zrání a učení. Neurofyzilogická zralost a systematické vzdělávání vede k potřebným zkušenostem a k rozvíjení poznávacích schopností.

Zatímco v dětství jedinec chápal reálný svět jako skutečnost dění, adolescenti smýšlí o světě hypoteticky, tedy jaký by mohl nebo měl být. Výsledkem je, že dospívající je schopen připustit variabilitu různých možností, dokáže pochopit uvažování jiných lidí a jejich názorů. Uvažuje systematictěji. V rámci problému spekuluje o různých alternativách, hypotézách a postupech řešení. Mezi hlavní psychické potřeby adolescentů patří potřeba jistoty a bezpečí, potřeba seberealizace a potřeba otevřené budoucnosti (Vágnerová, 2005, s. 332-339). Typickým znakem pro tento druh změn je rozvoj metakognice⁵.

Emoční změny

K. Thorová (2015, s. 432) shrnuje projevy emočního vývoje následovně. Pro období adolescence je typické výrazné až extrémní projevování citů. Adolescenti jsou velmi náladoví a střídají se u nich pocity méněcennosti s pocity entuziasmu. Emotivita se přiklání spíše k pozitivnímu naladění. Pro toto období je typické vymezování se a opoziční postoj vůči autoritám. Zároveň jsou ale empatičtí a soucitní ve vrstevnických vztazích. Trpí romantickými

---

⁵ Metakognice je odhad vlastních dovedností a schopností. Na základě této znalosti si jedinci dovedou stanovit přiměřené cíle, kterých jsou schopni dosáhnout. In Vágnerová, 2005, s. 339.

a idealizovanými city. Hůře reagují na kritiku vymezenou k jejich identitě, která v některých případech vede k psychickým obtížím – suicidní chování, výskyt psychických poruch.

„Adolescent je emotivní, impulzivní, náchylnější k rizikovým chování a psychopatologickým procesům,“ uvádí K. Thorová (2015, s. 433).

Socializační změny

„Socializační rozvoj dospívajících je ovlivněn jejich novými kompetencemi, které se projeví i ve způsobu zpracování různých sociálních vlivů. V průběhu dospívání se mění názor na jiné lidi, proměnou prochází i sebepojetí, dospívající odmítá podřízené postavení. (...) Dochází k diferenciaci v oblasti profesní přípravy a s tím souvisejícího sociálního postavení. Pro dospívající mají čím dál větší význam vrstevníci, s nimiž se ztotožňují. Skupinová identita jim slouží jako zdroj jistoty, představuje přechodnou fázi v rozvoji individuální identity. Roste význam dyadických přátelských vztahů a v období starší adolescence i partnerství. Teenageři však nejsou pro trvalejší partnerský vztah ještě dostatečně zralí, totéž platí pro manželství a rodičovství. (...) V pozdní adolescenci se mění i role, sociální dospělost signalizuje nástup do zaměstnání.“ Popisuje M. Vágnerová (2005, s. 401 a 402).

V návaznosti na tvrzení M. Vágnerové ohledně vrstevnických vztahů dospívajících uvádí R. M. Sapolsky (2018, s. 139), že jsou adolescenti náchylnější podlehnout tlaku kamarádů a vrstevníků, od kterých chtějí být přijati jako přátelé. Důvodem je fakt, že dospívající jsou sociálněji a komplexněji sociální než děti a dospělí. Dospívající zkrátka pocítují potřebu někam patřit.

5 OSAMOSTATŇOVÁNÍ SE – ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Pojem *osamostatňování se* = stávat se samostatným. Je to proces zahrnující rozhodování o odstěhování, přípravu na odstěhování, samotné odstěhování a podporu po ukončení poskytování náhradní výchovné péče. Osamostatňování považuje J. Prokop (2015, s. 62-63) za proces vedoucí k získání klíčových kompetencí potřebných k dosažení osamostatnění.

Pobyt jedince končí v případě soudního zrušení ústavní nebo ochranné výchovy nebo pokud uplynula doba trvání ústavní výchovy. V dalším případě dospívající nepřipravující se na budoucí povolání odchází dosažením zletilosti. Jestliže dospívající prochází přípravou na povolání a chce v zařízení nadále zůstat, podepisuje s dětským domovem smlouvu, která je platná do jeho 26 let. Když nastane čas odejít, ředitel zařízení informuje příslušný obecní úřad s rozšířenou působností o odchodu dítěte ze zařízení, a to ve lhůtě nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte. Důvodem je, aby byla zaručena návaznost o jedincovu péči. Další povinností ředitele je umožnit dítěti jednat se sociálním kurátorem (zákon č. 109/2002 Sb.).

Zákon č. 109/2002 Sb. ukládá, že zletilé dítě propuštěné z ústavního zařízení má nárok na věcnou nebo jednorázovou finanční pomoc ve výši 15 000 Kč. Jedinci je nadále poskytována poradenská služba a ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí si zajišťuje bydlení a práci. Dle vyhlášky č. 438/2006 Sb. může být dítě v rámci přípravy na budoucí povolání ubytováno v zařízení bytové jednotky náležící k dětskému domovu. Tuto jednotku mohou v jeden čas obývat maximálně 3 dospívající. Bytové jednotky slouží jedincům starším 16 let.

Od 1. 1. 2022 je pro dospívající vyrůstající v náhradní rodinné péči nebo v ústavním zařízení zprostředkována možnost využít státní jednorázový zaopatřovací příspěvek ve výši 25 000 Kč. Žadateli o příspěvek nesmí být více než 26 let (zákon č. 359/1999 Sb.).

Osamostatňování se není krátkodobým procesem. V dětských domovech se na odchod připravují už od samého počátku, kdy dítě do zařízení vstoupí – vytvořením plánu podpory a rozvoje. Tento plán nazývá Z. Rieger (2009, s. 42) vstupní dohodou a je psán srozumitelně a jednoduše, aby se s ním mohlo dítě seznámit. V průběhu pobytu dítěte v dětském domově je tento plán doplňován o další cíle.

L. Běhounková (2012, s. 152-157) přípravu dělí na tři fáze. Do 15 let věku dítěte je příprava pojata čistě automaticky, implicitně. Často probíhá v rámci terapeutických činností, které jsou cíleny na vyrovnání intelektových, emočních a sociálních deficitů způsobených

deprivací a narušenou attachmentovou vazbou. Probíhá nácvik praktických a sebeobslužných dovedností v rámci běžných činností domova. Ve druhé fázi probíhající u mladých dospělých ve věku od 15 do 26 let je proces přípravy mnohem aktuálnější, explicitní a cílený na specifické dovednosti a znalosti nutné pro fungování v samostatném životě. Každému dítěti by měl být přiřazen klíčový pracovník, který ho bude doprovázet po celou dobu pobytu. Konec této fáze nastává ve chvíli, kdy se stanoví odchod dítěte ze zařízení, nejméně tři týdny dopředu. Odchod z dětského domova probíhá na úrovních terapeutických a rituálních. V terapeutické rovině se jedinec loučí s klíčovými osobami zařízení, od kterých dostává zpětnou vazbu a cenné kontakty. Během rituální úrovně se loučí s komunitou. Třetí fáze odchodu probíhá mimo brány dětského domova, tedy v reálném životě. Protože tento krok není jednoduchý, existuje ambulantní služba poradenství, které může odchozí jedince s tíživými situacemi a potížemi využít.

Výsledky výzkumných šetření (například Bubleová a kol., 2004; Kovařík a kol., 2004; Matějček a kol., 1997) přináší zjištění, že mladí dospělí odcházející z výchovných zařízení opouští instituce s jistými nedostatky, kterými jsou:

- nesamostatnost, neschopnost postarat se o sebe,
- do svého osamostatnění žili v ekonomické a sociální jistotě, kterou zajišťoval dětský domov, a svým odchodem o tuto jistotu přichází,
- chybí jim reálná představa života mimo dětský domov,
- nedisponují finanční, sociální a emocionální podporou,
- většinu svého volného času tráví v prostoru dětského domova anebo v jeho blízkém okolí,
- v souvislosti s odlehlostí dětských domovů od běžně přístupných veřejných míst, jsou izolováni,
- chybí příprava na zaměstnání a s tím spojené osvojení pracovních návyků,
- dospívající jsou nedostatečně vzdělaní, nebo nevhodně zvolili obor, kterému by se chtěli věnovat,
- schází jim osoba, která by jim byla podporou a pro kterou by měli motivaci něčeho dosáhnout,
- nedocházelo u nich k podpoře pozitivního přístupu k aktivnímu trávení volného času,

- dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení má negativní vliv na jejich psychosociální vývoj,
- často jsou to jedinci s problémovým a poruchovým chováním.

Z těchto vyjmenovaných znevýhodnění, lze shrnout hlavní problémy, s nimiž se po odchodu z ústavní péče jedinci potýkají, do 3 oblastí, a těmi jsou sociální nepřipravenost, ekonomická nesamostatnost a chybějící emocionální podpora.

5.1 Bydlení

Otázka týkající se bydlení je jistě jednou z nejprvotnějších a nejdůležitějších, kterou si odcházející, ale i sociální pracovník pokládá. Odcházející má v tomto případě hned několik možností. Může se vrátit k rodině, případně si najít své vlastní bydlení nebo podnájem. K tomu je nutné, aby byl odcházející finančně zabezpečený a výdělečně činný. Pro případy, že takovou možnost nemá, existují další varianty.

Startovací byty. Využití startovací byty mohou ti, co žili v zařízení, které má tyto byty k dispozici. Jsou součástí dětských domovů. Ubytovat se můžou děti od 15 let a mohou zde naráz žít maximálně 3 dospívající. Startovací byty mají za účel naučit děti větší míře samostatnosti, finanční gramotnosti a hospodaření (Běhounková, 2012, s. 162).

Azylové domy „(...) poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.” (socialnisluzby-ipjmk.cz). Fungují azylové domy pro muže, ženy, těhotné, matky samoživitelky a další. Ubytovat se lze na dobu nepřevyšující jeden rok. Během pobytu v azylovém domě je osobě poskytována strava nebo pomoc při jejím zajištění, umožněna celková hygiena, jsou vytvářeny podmínky pro zajištění úklidu, praní a žehlení. Služba zahrnuje pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Bydlení v azylovém domě je zpoplatněno. Částka se odvíjí dle rozsahu poskytovaných služeb. Maximální cena za ubytování je 130 Kč/den a za celodenní stravu 170 Kč/den (socialnisluzby-ipjmk.cz).

Domy na půli cesty. Patří mezi pobytová zařízení navazující na zařízení ústavní péče. Určena osobám do 26 let. Služba je upravována zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Stejně jako u azylových domů zde osoba nemůže žít déle než jeden rok. Tato služba poskytuje jedinci stravu, podmínky pro úklid, vaření a praní. I za využití této služby jedinec platí. K cílům zařízení patří rozvoj schopností a dovedností potřebných pro běžný život, vedení

uživatelů k ekonomické nezávislosti a podpora integrace jedinců do společnosti (skp-centrum.cz).

Ubytovny. Jejich úroveň se liší kvalitou a vybavením. V ubytovnách chybí soukromí. Není výjimkou společná kuchyň nebo pračka pro všechny ubytované. V některých ubytovnách se uživatelé dělí i o sociální zařízení. Využívání této služby bývá kratšího charakteru, do doby než jedinec najde lepší ubytování (Měrková, Sedláček, 2017, s. 7, nadacesirius.cz).

5.2 Podpůrné projekty pro mladé opouštějící dětský domov

V posledních letech vznikají nové projekty, díky kterým mohou mít mladí dospělí opouštějící dětský domov lehčí start do samostatného života. Vzniklé projekty jsou pod záštitou neziskových organizací. Vyjmenuji ty nejzajímavější z nich, které v současné době fungují.

5.2.1 Projekt „Restart“

Tento projekt pod záštitou Nadačního fondu Veroniky Kašákové (nfvk.cz) se zaměřuje na doprovod mladých lidí po odchodu z dětského domova. Vizí projektu je, aby měl každý mladý člověk opouštějící brány dětského domova jednu osobu, se kterou bude udržovat dlouhodobý vztah plný důvěry. Navázání vztahu začne už v dětském domově minimálně rok před odchodem z instituce. Průvodcem je školený mentor, jehož posláním je předat dětem co nejvíce rad a zkušeností do života. Spolupráce spočívá ve vytvoření individuálního plánu, nad kterým budou společně dvakrát měsíčně pracovat. Jejich spolupráce trvá do splnění tohoto plánu mimo instituci.

Na stejném principu je založen projekt Patron, Pomoz mi do života, Najdi si mě a další.

5.2.2 Projekt „To dáš!“

Společnost Coca-Cola HBC Česko a Slovensko přichází s tímto projektem pro podporu mladých lidí odcházejících z dětských domovů. Nabízí pomoc v oblasti zaměstnání. Funguje na principu personální agentury, která vede workshopy a nabízí mladým profesní diagnostiku, díky které mohou lépe odhadnout schopnosti a dovednosti pro vybranou pozici. V rámci přípravy na zaměstnání a jeho hledání se připravují na pohovory a posilují pracovní návyky.

Díky tomuto projektu získávají mladí znalosti, dovednosti, pomoc a návod, jak uspět na trhu práce (nadaceteresyamaxove.cz).

5.2.3 Projekt „Accenture Academy”

Určen pro děti ve věku od 15 do 19 let (případně do 26 let) vyrůstající v dětském domově, které se připravují na odchod. Cílem je pomoci mladistvým s bydlením, zaměstnáním, předat jim praktické znalosti a orientaci ve finanční gramotnosti. Projekt funguje od roku 2011 a spolupráce probíhá s více než 15 dětskými domovy po celé České republice. V rámci projektu vznikla i mobilní aplikace s názvem Jobventura, kde si zájemci mohou nanečisto vyzkoušet pracovní pohovor (nadaceteresyamaxove.cz).

5.2.4 Řidičské průkazy

Zacíleno na mladistvé studenty do věku 26 let žijící v dětském domově. Na základě žádosti je žadatel, který byl vybrán ve výběrovém řízení, přispěno částkou ve výši 5 000 Kč na řidičský kurz s výsledkem řidičského průkazu skupiny B (nadacnifondklausovych.cz).

5.2.5 „Děti bez dluhů”

Iniciátorka Mgr. Alena Vlachová v rámci svého projektu poskytuje bezplatnou právní pomoc dětem, které se ne svou vlastní vinou ocitnou v dlužích. Často je příčinou neplacení komunálního odpadu v místě trvalého bydliště, kdy rodiče za dítě neplatí poplatky, nebo za nezaplacené jízdné u dopravního podniku. A. Vlachová zastupuje děti v poplatkovém řízení, správním soudnictví i exekčním řízení (dejmedetemsanci.cz).

5.2.6 Projekt „Podporuj mě”

Cílem projektu je naspořit dítěti měsíčními příspěvky částku, která jim při vstupu do samostatného života pomůže. Pomoc nemusí mít pouze finanční podobu, ale podporovatel může dítěti pomoci i materiálně (nábytek, ošacení...). Minimální výše měsíčního příspěvku je stanovena na 200 Kč.

Podstata projektu tkví ve výběru dítěte ze seznamu dětí zapojených do projektu, které chce zájemce podpořit. S podporovatelem se podepíše smlouva o podpoře dítěte. Na seznamu jsou vybrané děti, které mají mizivou šanci, že by se někdy mohli vrátit do biologické rodiny (dejmedetemsanci.cz).

EMPIRICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

V prosinci roku 2019 zahltla celý svět zpráva o tom, že v čínském Wu-chanu propukla nákaza šířící se do dalších zemí, která později dostala označení Covid-19. Je to vysoce infekční onemocnění způsobené koronavirem SARS-Cov-2. Tím, že se onemocnění rozšířilo do celého světa, došlo k přetrvávající pandemii, která stále trvá. Pandemie Covid-19 se v České republice dočkala mnohých vládních opatření, která zasáhla ekonomiku a všechny oblasti našich životů. Na našem území a ve světě celkově došlo několikrát k lockdownu (úplnému uzavření obchodu a služeb, omezení pohybu), bylo zakázáno cestování do zahraničí a v jednu dobu i v tuzemsku, mnoho firem bylo nuceno z finančních důvodů propouštět své zaměstnance. Proto jsem tuto ojedinělou situaci vnímala jako vhodné téma diplomové práce. Hlavním důvodem bylo to, že se pandemie podepsala na mnohých, především psychicky – nařizené karantény, uzavření hranic, znemožnění sociálního kontaktu anebo ztráta zaměstnání. Toto všechno jsou neskutečné zátěžové situace podepisující se na duševní stránce člověka. A tak mě zajímalo, jak během pandemie probíhaly strategie příprav na opuštění dětských domovů napříč Českou republikou.

Praktická část je zaměřena na osamostatňování se mladých dospělých v období před pandemií Covid-19 a během ní pohledem sociálních pracovníků. Ve výzkumné části práce jsem zvolila kvalitativní přístup. Samotný výzkum byl realizován dvěma metodami – polostrukturovanými rozhovory se sociálními pracovníky ze šesti dětských domovů a pozorováním. Jelikož se polostrukturovaný rozhovor dělí na dvě části, a to na otázky týkající se období osamostatňování se před pandemií a během ní, dojde v závěru práce ke komparaci těchto období.

Pro kvalitativní výzkum je typické, že výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, během něhož analyzuje různé typy textů a informuje o názorech účastníků výzkumu, provádí zkoumání v přirozených podmínkách. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu pracuje výzkumník v terénu a sběr dat společně s analytickým procesem má longitudinální charakter (Hendl, 2008, s. 48).

R. Švaříček a K. Šedřová (2007, s. 19) uvádějí, že úkolem kvalitativního výzkumníka je vypátrat, jak sami informanti rozumí sociálním situacím a které důvody je vedou k určitému jednání.

6.1 Výzkumný problém

„Formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat. Výzkumný problém je něco, co se odehrává v sociální realitě, a je to svým způsobem (nebo ve svých důsledcích) problematické. Zároveň je to v ideálním případě něco, čemu plně nerozumíme, nebo s tím neumíme zacházet, a proto potřebujeme o daném jevu získat více informací.” (Švaříček, Šedřová a kol, 2007, s. 64 a 65)

Vzhledem k charakteru práce jsem vytvořila její výzkumný problém, kterým jsou dopady pandemie Covid-19 na začleňování mladých dospělých z dětských domovů do běžného života.

6.2 Cíl výzkumu

Hlavním cílem praktické části práce je zjistit, jak pandemie Covid-19 ovlivnila proces osamostatňování se mladých dospělých opouštějících dětský domov pohledem sociálních pracovníků. Mezi dílčí cíle práce patří zmapování obsahu přípravy na odchod z DD a zjištění případných odlišností. Dále si kladu za cíl zjistit, co v souvislosti s osamostatňováním vnímá sociální pracovník v obou obdobích za problémové, jak se změnilo vnímání odchodu ze strany odcházejících, a na jakou oblast přípravy kladl sociální pracovník největší důraz.

6.3 Výzkumné a tazatelské otázky

Prostřednictvím výzkumných otázek tvoříme jádro výzkumného projektu. Pomáhají nám zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanoveným cílem a vytváří mantinely, jakým způsobem a směrem výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu s definovaným cílem a výzkumným problémem (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 69).

Na základě stanoveného výzkumného cíle diplomové práce, jsem si vymezila výzkumné otázky a to následovně:

1. Jak probíhá příprava dětí na odchod před pandemií a během ní?
2. Co vnímá sociální pracovník při přípravě na odchod z DD jako problém v covidovém období a mimo něj?
3. Jaký je rozdíl mezi vnímáním odchodu odcházejících z dětského domova před Covidem-19 a nyní?

4. Jak se v souvislosti s pandemií změnily strategie přípravy na odchod?
5. Na jakou oblast přípravy sociální pracovník cílí v největší míře během Covidu a mimo něj?

Tazatelské otázky – polostrukturovaný rozhovor

Otázky k období před Covidem-19

1. Jak probíhala příprava dětí na odchod z Vašeho zařízení?
2. Vnímali/a jste něco v souvislosti odchodu dítěte z dětského domova v období před Covidem jako problém?
3. Na co jste kladl/a důraz v oblasti přípravy na odchod?
4. Jak v minulosti (před pandemií) děti vnímaly odchod z DD?

Otázky k období během Covidu-19

1. Jakým způsobem probíhá příprava na odchod ze zařízení v současné době (během pandemie)? V čem se liší příprava před Covidem a nyní?
2. V čem vidíte největší problém/překážku osamostatňování se v průběhu Covidu?
3. Na co kladete důraz při přípravě na odchod dítěte v pandemii?
4. Proběhla v reakci na pandemii změna v obsahu přípravy odchodu? Jaká?
5. Jak děti vnímají odchod z dětského domova během pandemie?

6.4 Metodologický přístup a metoda sběru dat

Pro získávání dat je v této práci zvolen kvalitativní přístup s použitím techniky polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky dětských domovů, který je doplněn o pozorování. Na základě uskutečněných rozhovorů dojde ke komparaci období mimo koronavir a v jeho době a vytvoření zakotvené teorie.

Zakotvená teorie je specifický výzkumný design, jehož cílem je na základě systematického a detailního kvalitativního výzkumu formulovat novou společenskovední teorii. Hovoří se o vytvoření teorie “zakotvené” v datech z konkrétního výzkumu (Novotná a kol., 2019, s. 304).

Sběr dat byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů a pozorování, s jedním pracovníkem a pěti sociálními pracovníci z uvedených dětských domovů. Rozhovor byl rozdělen na dvě části, a to na otázky týkající se problematiky odcházení mladých

dospělých před koronavirem a otázky vztahující se k období během něj. Součástí rozhovorů bylo zúčastněné pozorování.

Mezi hlavní výhody polostrukturovaného rozhovoru řadí Novotná s kol. (2019, s. 322) možnost participantů vyjádřit své vlastní názory a formulace. U tazatele vyzdvihuje jistou míru volnosti pro improvizaci a reagování na vzniklé situace / nová témata, která se během rozhovoru objeví. Otevřenost a flexibilita polostandardizovaných rozhovorů dávají výzkumníkovi i informantovi možnost ujasňovat si během rozhovoru přesný význam otázek i odpovědí a tím zvýšit míru vzájemného porozumění si.

Zúčastněné pozorování se provádí v rámci etnografického výzkumu a od jiných forem pozorování se liší tím, že se výzkumník aktivně účastní dění v situacích, jež pozoruje. Podstatou zúčastněného pozorování je pobyt v prostředí, které chce výzkumník zkoumat a prožít si ho na vlastní kůži. Pozorování nám umožňuje zaznamenat, co lidé skutečně dělají, ale účastníci se nám navíc umožňuje porozumět jejich jednání a jak mu sami pozorování rozumí (Novotná a kol., 2019, s. 355).

Oslovení informantů

V informačním e-mailu byli informanti seznámeni s výzkumem, jeho cílem a účelem. Individuálně jsem se s informanty domluvila na termínu, času a místě realizace rozhovorů, to už prostřednictvím telefonické komunikace. Ve všech případech proběhl rozhovor v místě jednotlivých institucí, abych docílila autentičnosti a zároveň, abych pro informanty zajistila známé prostředí, ve kterém se budou moci otevřeně projevit a cítit se dobře. Před započatím rozhovoru jsem se s informanty domluvila na tom, že s ohledem na zachování jejich anonymity nebudou použita jejich pravá jména. Rovněž jsem se ujistila, zda souhlasí s pořízením zvukové nahrávky rozhovoru pro mou pozdější transkripci. Po úkonech spojených s etickými pravidly kvalitativního výzkumu jsem spustila nahrávání rozhovoru a začala jsem se informantů dotazovat na předem formulované otázky. Po celou dobu rozhovorů jsem si dělala poznámky z pozorování, během něhož jsem se zaměřila především na neverbální složku komunikace.

6.5 Zpracování dat

Rozhovory byly doslovně přepsány a vytištěny, abych mohla pomocí metody otevřeného kódování započít analýzu získaných dat. Data jsem analyzovala technikou kódování tužka a papír. „*Pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie rozumíme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby, což je ústředním procesem tvorby nové teorie.*” (Miovský, 2006, s. 228)

Dle R. Švaříčka a K. Šeďové (2007, s. 221) můžeme po vytvoření seznamu kódu začít s jejich systematickou kategorizací.

Vytvořené kategorie:

- příprava na odchod
- problémy spojené s přípravou
- vnímání odchodu mladými dospělými
- změna ve strategii příprav
- cílená oblast přípravy

Poznámky z pozorování, které měly původně podobu heslovitých zápisů jsem ucelila do smysluplných vět a následně je interpretuji.

6.6 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru je vymezen již názvem diplomové práce. Jedná se o metodu účelového výběru vzorku. Pro tuto metodu je typické, že to, jakou podobu bude vzorek mít, vyplývá přímo z výzkumného problému. Účelový výběr se používá ve výzkumech, kde je předmětem zkoumání jasně vymezený sociální jev či fenomén v nějaké jasně vymezené skupině aktérů či lokalitě (Novotná a kol., 2019, s. 294). V mém případě jsou výzkumným vzorkem sociální pracovníci z dětských domovů a sociálním jevem je osamostatňování se mladých dospělých.

Výzkumný vzorek je složen ze sociálních pracovníků a pracovníků z dětských domovů v rámci celé České republiky. Pracovníky jsem oslovila e-mailovou korespondencí. Nejprve jsem oslovila dětské domovy v blízkosti mého bydliště, tedy v Pardubickém a Středočeském kraji. Později jsem byla nucena okruh rozšířit, protože mě několik sociálních pracovníků

odmítlo. Častými důvody odmítnutí spolupráce na výzkumu byla délka působení pracovníka v instituci, případně pracovníci neměli možnost porovnat zmíněná období, která jsou zájmem výzkumu, protože v době pandemie z dětského domova žádný mladý dospělý neodcházel.

Celkem jsem oslovila 14 dětských domovů, konkrétně tedy sociálních pracovníků a to jmenovitě:

- DD Dagmar Brno,
- DD Dolní Čermná,
- DD Dolní Počernice,
- DD Holice,
- DD Klánovice,
- DD Moravská Třebová,
- DD Markéta Radhošť,
- DD Nechanice,
- DD Nová Ves u Chotěboře,
- DD Nymburk,
- DD Pardubice,
- DD Polička,
- DD Pyšely,
- a DD Jablonné v Podještědí.

Z tohoto poměrně velkého počtu oslovených, vyjádřilo svůj zájem podílet se na výzkumu a zároveň splňovalo má kritéria 6 sociálních pracovníků. Konkrétně pracovník z DD Dolní Počernice, DD Klánovice, DD Nechanice, DD Nová Ves u Chotěboře, DD Nymburk a DD Pyšely. Mezi mnou stanovená kritéria patřila orientace v problematice a minimální tříleté působení sociálního pracovníka v dětském domově (aby mohl porovnat období před propuknutím pandemie, která propukla před dvěma lety). Obě kritéria splňují všichni účastníci.

Charakteristiky informantů

Od pěti sociálních pracovníků a jednoho pracovníka jsem získala informovaný souhlas o nahrávání rozhovorů a následném použití získaných dat pro účely diplomové práce. Po domluvě s informanty o zachování jejich anonymity, jsem se rozhodla o stručný popis a jejich označení, s ohledem na jejich soukromí. Každý z pracovníků je označen zkratkou SP, znamenající „sociální pracovník/ce“. K tomuto označení jsem náhodně přidělila číslice od 1 do 6.

Tabulka 2 - Popis informantů

Označení	Pohlaví	Název zařízení	Kraj
SP1	žena	Dětský domov Nymburk	Středočeský
SP2	žena	Dětský domov Pyšely	Středočeský
SP3	žena	Dětský domov Klánovice	Hlavní město Praha
SP4	žena	Dětský domov Nechanice	Královéhradecký
SP5	žena	Dětský domov Nová Ves u Chotěboře	Vysočina
SP6	muž	Dětský domov Dolní Počernice	Hlavní město Praha

7 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT

Interpretace dat získaných prostřednictvím rozhovorů je doplněna o doslovné citace odpovědí informantů. S ohledem na druhý stanovený nástroj sběru dat (pozorování) interpretuji mé poznámky, sesbírané během rozhovorů. V rámci pozorování byla zaznamenána tato data.

SP1: Rozhovor se uskutečnil v kanceláři pracovnice v budově Dětského domova Nymburk. Pracovnice působila během rozhovoru velmi uvolněně a přátelsky. Po celou dobu trvání rozhovoru se mnou udržovala oční kontakt. Nebála se říct věci otevřeně a upřímně. Byla vstřícná a ochotná, dovolím si říct, že vystupovala nezaújatě. Na mé otázky odpovídala srozumitelně a velmi sebejistě. Dokázala se smysluplně vyjádřit, nepoužívala přílišné gestikulace.

SP2: Rozhovor proběhl v kanceláři sociální pracovnice v Dětském domově Pyšely. Pracovnice po celou dobu udržovala oční kontakt. Se zájmem odpovídala na mnou kladené otázky. Vystupovala velmi profesionálně, jak svým fyzickým projevem, tak i verbálním. Nabídla mi další komunikaci v případě nejasností nebo potřeby doptání se.

SP3: I v tomto případě proběhl rozhovor v místě dětského domova. Pracovnice vystupovala velmi profesionálně, přitom ale přátelsky. Občas neporozuměla mým otázkám. Udržovala oční kontakt. Snažila se dopomáhat si gestikulací rukou. V určitých částech rozhovoru na mě působila nervózně, což přisuzuji časové tísní, o které mě informovala.

SP4: Rozhovor probíhal v parku v blízkosti dětského domova, z důvodu kožního infekčního onemocnění, které se v domově v době rozhovoru vyskytovalo. O to víc se mi ale pracovnice zdála upřímnější a otevřenější. Rozhovor probíhal za velmi uvolněné přátelské atmosféry. Pracovnice neměla problém udržet oční kontakt. Její vyjadřování bylo smysluplné, logické. V hlavě mi utkvěl její příjemný hlas a celkově disciplinovaný projev. Také od této pracovnice mi byla přislíbena pomoc v případě potřeby.

SP5: Místem rozhovoru byla kancelář sociální pracovnice. Jeden z nejsdílnějších informantů mého výzkumu. Její projev byl velmi obsáhlý, zároveň distingovaný. Velmi mě překvapila široká slovní zásoba pracovnice. Vystupovala velmi mile a přátelsky. Byla sdílná. Z jejího vyprávění bylo cítit, že má svou práci doopravdy ráda. Z rozhovoru jsem odcházela s příjemným pocitem.

SP6: Na rozhovor jsem dorazila do dětského domova v Dolních Počernicích. Jediný muž ve výzkumu. O to zajímavější má zkušenost byla. Pracovník byl velmi sdílný, otevřený.

Na otázky odpovídal velmi profesionálně, ale zároveň s lidským přístupem. Z jeho odpovědí byla patrná nemalá zkušenost v oboru. Udržovali jsme oční kontakt. Při svých odpovědích užíval gestikulace rukou, kterými se snažil „dokreslit“ podstatu a význam jeho odpovědí. V tomto případě jsem gestikulaci nevnímala jako rušivý element, naopak jsem díky ní dokázala lépe pochopit odpovědi dotazovaného. Z celého rozhovoru byla cítit léta praxe a pracovníková láska k zaměstnání.

Interpretace dat z rozhovorů se zabývá analýzou jednotlivých kategorií a kódů.

Výzkumná otázka č. 1:

Jak probíhá příprava dětí na odchod před pandemií a během ní?

Kategorie: příprava na odchod

Kódy: cvičné byty, dlouhodobost, samostatnost, finanční gramotnost, sebeobslužné činnosti, budoucí povolání, beze změny

Touto výzkumnou otázkou jsem si dala za cíl zjistit, jakým způsobem se v dětských domovech připravují mladí dospělí na jejich odchod z instituce, a to ať už do samostatného života nebo do svých původních rodin v čase před Covidem a během něj. Odpovědi informantů se ve velké míře shodovaly. Sociální pracovníci se shodli, že kvůli Covidu-19 nedošlo k jiným způsobům příprav na odchod. Ve všech dětských domovech se přípravě věnují od počátku, kdy se dítě do zařízení dostane. Zaměřují se především na finanční gramotnost, samostatnost, dokončené vzdělání a osvojení si běžných domácích prací jako je úklid domácnosti, žehlení, praní a vaření nebo také nákup potravin. Velká většina dětských domovů disponuje cvičnými byty, ve kterých se děti učí všemu, co do života potřebují, podobně jako je tomu v běžných domácnostech.

SP1: „U nás je to pořád stejné. Máme jeden byt tady v DD a tři v Milovicích, takže fungují na těchlech bytech, kde je podporuje skupina – jídlem a finančně. No a pak, už je skupina nepodporuje. A když odchází tak se jim dává výbava v částce 25 000 korun, nebo se jim zaplatí nájem. Případně odcházejí do těch našich startovacích bytů, kde je podmínkou, aby pracovali. Tam mají snížené nájemné.”

SP2: „Příprava dětí na odchod z našeho DD probíhá po celou dobu pobytu, snažíme se je učit finanční gramotnosti, samostatnosti, pracím v domácnosti a vaření.”

SP3: „Máme tréninkové byty, děti mají samohospodaření (dostanou peníze na měsíc, z toho si hradí své potřeby a na konci měsíce své výdaje vyúčtují). To vše pod dohledem vychovatelů. Spolupracujeme s neziskovkami. Důležité také je, aby mělo každé dítě nějaké dospělé osoby, na které se vždy mohou po odchodu obrátit, kdyby měly jakýkoliv problém. Snažíme se o dlouhodobou spolupráci s příbuznými dětí.”

SP4: „U nás se připravují pořádky. Máme cvičné byty, kde žijou s vychovatelkou tetou, která jim hodně pomáhá a učí je takové ty běžné věci jako prátky, vařit, uklízet. Třeba je pro ně velký problém jít si nakoupit. Oni totiž nemají představu, co přesně mají koupit, co potřebují.”

SP5: „Příprava na odchod dětí z DD probíhala v první řadě přípravou na budoucí povolání, to je návštěvou středních škol, učilišť. Ústavní výchova je nařízena do 18 let věku, avšak nezaopatřený jedinec může v DD setrvat i nadále, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, a to až do věku 26 let, na základě Smlouvy o poskytování plného přímého zaopatření. Zároveň jsou děti v našem DD připravovány na odchod ze zařízení z praktického hlediska, takže všichni pracovníci kladou důraz na jejich samostatnost tak, aby se dovedly o sebe postarat po stránce sebeobsluhy (praní prádla, příprava jídla, vaření, úklid...), po stránce finanční (finanční gramotnost, hospodaření s penězi, spořivost, hodnota peněz...), po stránce materiální (úcta k věcem svým, lidí v okolí...) Dětem je spořena např. částka ze sirotčího důchodu, z výživného apod., zároveň jsou s tímto dětmi obeznámeni a je s nimi na toto téma pracováno. S většími dětmi jsou vedeny diskuse na téma odchodu ze zařízení, jaké mají možnosti, jaká jsou úskalí, nástrahy a možné komplikace, na co si dát pozor... zároveň děti mohou s pracovníky zařízení navštívit např. Domy na půli cesty a podobná zařízení. Při odchodu ze zařízení je pak mladistvým poskytována finanční, materiální i sociální pomoc, kdykoliv se mohou na pracovníky DD znovu obrátit.”

SP6: „Tak ta příprava je kontinuální, dá se říct několikaletá. Obvykle od nás odcházejí až po studiích. U dobrovolného pobytu mají možnost být v samostatných malometrážních bytech. Takže se učí samostatnosti, hospodaření, uklízet si, studovat a prostě spolehnout se sama na sebe.”

Otázkou, týkající se příprav během Covidu-19, jsem zjistila, že se v přípravách neodehrála žádná změna. Dětské domovy považovaly danou situaci jako to, co jednou odezní. Pracovníci se drželi stanovených standardů. Během rozhovorů jsem třikrát zaznamenala větu ve smyslu, že přípravy už není možné dále posouvat a zlepšovat.

SP1: „*Já Vám to řeknu takhle... Covid neCovid, my jedeme dál. Takže se příprava nijak neliší.*”

SP2: „*Probíhala pořád stejně, nebyl důvod něco měnit. Ono taky není co...*”

SP3: „*Stále stejně, pandemie na tom nic nezměnila. ono logicky, není kam dál a co dělat jinak*”

SP4: „*Absolutně nijak a v ničem. Příprava probíhá pořád stejným způsobem.*”

SP5: „*Nezaznamenala jsem vůbec žádnou změnu v přípravách na odchod.*”

SP6: „*Ne, příprava je pořád úplně stejná. Covid pro nás byla spíš přechodná záležitost, která není... nebo ono to ani nejde, jiná alternativa k tomu neexistuje.*”

Výzkumná otázka č. 2:

Co vnímá sociální pracovník při přípravě na odchod z DD jako problém v covidovém období a mimo něj?

Kategorie: problémy spojené s přípravou

Kódy: vliv původní rodiny, vidina svobody, vysoké nájemy, individuálnost, nejistota

Informanti jako největší problém spojený s odcházením z dětského domova uvedli individuální přístup každého mladého dospělého, nejvíce převažuje vidina svobody a s ní neznalost reálného života. Dále se sociální pracovníci setkávají se skutečností, že jsou odcházející pod velkým vlivem původní rodiny, který v mnohých případech není vnímán pozitivně. Sociální pracovníci si uvědomují, že v případě, kdy se jedinec z dětského domova vrátí do biologické rodiny, veškerá práce ústavního zařízení a zaměstnanců přichází vniveč. Pracovníci z dětských domovů uvedli, že problémem před Covidem byly především nájemy v pražských bytech a vysoké kauce a tento problém přetrvává.

SP1: „*Já to vnímám tak, že mají vidinu jen té svobody a nedokáží si představit co to obnáší dál. Protože at' s nima pracujeme jak pracujeme, tak odcházejí zpátky do rodiny, kde to je opět beze změny anebo si najdou partnera. Málokdo z nich se úplně osamostatní a bydlí sám.*”

SP2: „*Nic mě nenapadá. Možná jen negativně působící rodiny. Jakože se dítě vrátí k rodičům a celá naše práce bude vniveč.*”

SP3: „*Jelikož jsme v Praze a odcházející chtějí velmi často v Praze zůstat, tak je to dlouhodobě špatně dostupné nájemné bydlení a s tím spojené vysoké nájemy.*”

SP4: „Helejte, u nás asi žádný problém nevidím. Je to hrozně individuální. Zatím jsme v domově neměli dítě, které by mělo problém najít si práci nebo bydlení.”

SP5: „Jako problém jsem vnímala např. předsudky společnosti vůči dětem z dětského domova, anebo negativní vliv biologické rodiny na jedince, který dětský domov opouští.”

SP6: „Takhle (...) nelze říct, že by to byly problémy před Covidem a během Covidu (...) po Covidu s sebou to odcházení nese stejné znaky v jakékoliv situaci. Odcházejí vždycky pomalu, prostě to není žádný rychlý sbalení se a útěk, ale že maj fakt dostatek času se připravit a odejít za důstojných podmínek.”

Odpovědi na otázku týkající se problémů osamostatňování v období během Covidu-19 se velmi podobají. Sociální pracovníci neshledávají žádné závažné a odlišné překážky. Stále je pro pražské dětské domovy velkým problémem nájemné v bytech, ceny energií a zdražování obecně. SP5 si myslí, že je pro odcházející mnohem tíživější pocit nejistoty, který s sebou pandemie přinesla v oblasti práce a bydlení.

SP1: „V ničem. Ten Covid zas takový dopad nemá. Když budou chtít pracovat, tak si práci najdou.”

SP2: „Aby se dítě osamostatnilo, tak bylo vždycky několik překážek. Vliv rodiny, aby si udrželo práci, a tak vůbec celkově, aby se dalo dokupy a zvyklo si na to, že už nežije v dětském domově.”

SP3: „Nevím. Stále je hlavní problém bydlení.”

SP4: „V ničem. Ten odchod je pro ně v začátcích pořád stejně těžký.”

SP5: „Možná v té o něco větší nejistotě. Protože na začátku, když pandemie vypukla jsme pořádně nikdo nevěděl, co můžeme čekat a o co vlastně jde. O to míň tušily a tuší děti.”

SP6: „Žádné větší nástrahy oproti před, než to celé vypuklo. Spíš jde třeba o to, jak se skokově změnilo ceny energií, ale s tím se nedá nic dělat.”

Výzkumná otázka č. 3:

Jaký je rozdíl mezi vnímáním odchodu odcházejících z dětského domova před Covidem-19 a nyní?

Kategorie: vnímání odchodu mladými dospělými

Kódy: svoboda, pozitivní přístup, natěšenost, dívky mívají strach, individuálnost

Odcházející se na odchod a osamostatnění se často těší. Možná více natěšenosti převažuje u chlapců, dívky jsou emocionálnější a uvědomují si, že odchod z dětského domova nebude jednoduchý. V popředí jejich motivace se nachází vidina svobody, toho, že si budou moci dělat, co chtějí a nikdo je nebude hlídat a kontrolovat. Sociální pracovník z Dolních Počernic (SP6) uvedl, že jsou odcházející motivováni především prací v zahraničí anebo vidinou toho, že budou moci být se svými partnery.

SP1: *„Oni jsou popoháněni vidinou té svobody. Takže se těší.”*

SP2: *„Většina dětí se na odchod z DD těší, a to především kvůli tomu, že si budou moci dělat, co chtějí.”*

SP3: *„Velice individuálně. Někdo by rád v DD zůstal i když již nemůže, někdo se těší do samostatného života.”*

SP4: *„Je to asi takhle (...) převážně holky nebo děvčata mají vždycky větší strach než chlapci. Děvčata jsou citlivější a emocionálnější, uvědomují si, že to nebude jednoduché. Chlapci se z větší části víc těší, budou totiž volní a budou si moct dělat co chtějí.”*

SP5: *„Myslím, že každý jeden, který z domova odchází má strach a obavy. Ale zároveň se těší, že bude svobodný. Jen leckdy netuší, co taková svoboda obnáší a často si natlučou nos.”*

SP6: *„Oni prostě chtějí odejít anebo musí odejít tím, že dosáhnout 26 let. Jinak se jejich životní situace vyvine tak, že chtějí. Jakože mají třeba venku partnera, nebo si našli práci v zahraničí. Oni jsou tímto způsobem motivováni opustit brány dětského domova. Už se prostě těší.”*

Během Covidu je vnímání odcházejících stejné, vesměs se těší a sem tam se objeví strach. Občas některý sociální pracovník zaznamenal, že děti v Covidu zlenivěly a více se jako kolektiv semkly, v tom případě je pro ně odchod ze zařízení mírně náročnější, vše je ale stále velmi individuální.

SP1: „Ani tady se Covid nepodepsal. Je to pořád stejný.”

SP2: „Vzhledem k tomu, že nikdo během Covidu neodcházel, tak to nedokážu posoudit.”

SP3: „Obecně se nic nezměnilo, buďto jsou tací, co se těší anebo ti, co by nejradši ještě zůstali, aby nemuseli nic řešit.”

SP4: „Možná, že kvůli těm restrikcím jako karantény a tak, se mnohem víc obávají toho, co je venku čeká.”

SP5: „Pořád stejně. Samozřejmě je to dost individuální. Ale je to stále 50 na 50. Strach, obavy a stesk a oproti tomu neuvěřitelná touha “z tohohle ústavu” odejít.”

SP6: „U nás to bylo spíš tak, že se nic nezměnilo a u dětí taky ne. Možná je to pro ně mnohem náročnější ve smyslu, že zlenivěly a mnohem víc se semkly kolektivně, protože spolu trávily mnohem víc času než před Covidem.”

Výzkumná otázka č. 4:

Jak se v souvislosti s pandemií změnily strategie přípravy na odchod?

Kategorie: změna ve strategii příprav

Kódy: beze změny, není to kam posouvat

Na tuto otázku mi informanti odpověděli již v první otázce. Abych si ověřila jejich odpovědi a sebe samu utvrdila, položila jsem na toto téma otázku další. Získala jsem jednotnou odpověď, tedy, že kvůli pandemii Covid-19 k žádným změnám v obsahu příprav na odchod nedošlo. Sociální pracovníci to odůvodňují tak, že už změny nejsou nutné a především, že už není, co nového vymýšlet a zlepšovat.

SP1: „Určitě ne.”

SP2: „Jak už jsem říkala, k ničemu nedošlo.”

SP3: „Žádná neproběhla.”

SP4: „Ne.”

SP5: „Nene, Covid nijak nezměnil obsah příprav na odchod.”

SP6: „K čemu změna? Ta nemoc nijak neovlivní to, že se něco nějak změní. Logicky to není kam dál posouvat.“

Výzkumná otázka č. 5:

Na jakou oblast přípravy sociální pracovník cílí v největší míře během Covidu a mimo něj?

Kategorie: cílená oblast přípravy

Kódy: finance, administrativní záležitosti, vzdělání

Před Covidem si sociální pracovníci kladli za cíl, aby mladí dospělí odcházeli s finanční gramotností a samostatností. Aby odcházeli s dokončeným vzděláním, uměli si zařídit záležitosti na úřadech a zaplatit složenky. Finanční gramotnost je hlavním bodem v přípravách na samostatný život.

SP1: „U nás se nic nad to druhé nevyvyšuje. Všechno je na stejné úrovni (...) Možná na finanční stránku, aby měli finanční gramotnost.“

SP2: „Tak určitě finanční gramotnost, samostatnost (...) umět si požádat o pomoc či radu.“

SP3: „Aby uměli hospodařit. A mít se vždy na koho obrátit.“

SP4: „V první řadě, aby si uměli obíhat úřady a takovýchle instituce (...) prostě papíry. Pak zaplatit složenky, s tím teda souvisí finanční gramotnost a celková zodpovědnost, že si všechno budou muset zařídit sami. A dál určitě, aby dostudovali.“

SP5: „Jako sociální pracovnice kladu důraz především na to, aby měli mladiství odcházející z DD dokončené vzdělání, aby se mohli uplatnit na trhu práce. Zároveň musí být obeznámeni s tím, jaké mají možnosti, kde mohou hledat případnou pomoc. Neméně důležité je, „aby se děti ve světě neztratily“, tedy aby byly připraveny, jak už je výše zmíněno po stránce sebeobsluhy, orientovaly se ve finanční gramotnosti, znaly hodnotu peněz a uměly s nimi hospodařit, poradit si se složenkami, úředními dopisy apod. Snažím se, aby lidé, kteří odcházejí z dětského domova byli po všech těchto stránkách co nejlépe připraveni do života, zároveň se na nás mohou kdykoliv obrátit s žádostí o radu či pomoc.“

SP6: „Aby dokázali šetřit své finanční prostředky, naučili se používat moderní platební nástroj jako internetové bankovníctví, platby elektronickou platební kartou, klade se důraz na finanční gramotnost jako takovou to znamená vyhybat se půjčkám, “výhodným a skvělým nabídkám”.“

Během Covidu se důraz na oblast přípravy spíše nemění. Finanční gramotnost je vyvyšována možná o něco více, kvůli zdražování. Pro odcházející se můžou stát nabídky půjček a úvěrů mnohem větší nástrahou. V některých domovech se však ve větší míře zabývají tím, aby si jedinec našel zaměstnání a bydlení. Sociální pracovníci a pracovníci v dětských domovech se s odcházejícími snaží vybudovat pevnější vazby založené na důvěře, aby se v případě potřeby měli odcházející na koho obrátit.

SP1: „Pořád je to stejné.”

SP2: „Z mé strany se naprosto nic nezměnilo, jedeme ve starých kolejích.”

SP3: „Ani tady se nic nezměnilo, je to stejně, jako před pandemií. To znamená, že prioritou je naučit je finanční gramotnosti a vybudovat si s nimi vztah založený na důvěře, aby se na nás v případě problémů mohli obrátit.”

SP4: „Pořád jsou to ty finanční věci a administrativní věci.”

SP5: „Je to neustále to samé. Čili mluvím o dokončeném vzdělání, zaměstnání, samostatnosti, finanční gramotnosti, sebeobslužných pracích, a tak vůbec, aby se o sebe uměli postarat.”

SP6: „Aby si našli tu práci a bydlení, protože při dnešních cenách nájmu v Praze to není úplně levná záležitost.”

7.1 Komparace a shrnutí výzkumu

Z výsledků výzkumu je zřejmé, že pandemie Covid-19 proces osamostatňování mladých dospělých neovlivnila, tedy ne ve značné míře. Příprava na odchod ze zařízení probíhá stále stejným způsobem. Proces příprav má stále dlouhodobý charakter, probíhá od začátku, kdy dítě nastoupí do dětského domova. Pro lepší a hlubší přípravu mají dětské domovy cvičné byty, případně také startovací byty. Během příprav se cílí stále na stejné oblasti, především na finanční gramotnost jedinců, v institucích jsou děti motivovány k dokončení vzdělání a následnému hledání zaměstnání. Přípravy nepolevují ani v administrativních záležitostech na úřadech, které si děti během pobytu v dětských domovech osvojují. Samozřejmostí během příprav jsou také sebeobslužné návyky a jejich osvojení. Kvůli Covidu je osamostatňování mladých doprovázeno zvýšenou mírou strachu a nejistoty, jinak se ale na odchod ze zařízení těší. Negativní dopady na osamostatňování mají vlivy biologických rodin dětí opouštějících

dětské domovy a v současné době také celkové zdražování energií, bydlení, potravin a dalších. S ohledem na pandemii nedošlo k úpravám obsahu příprav na odchod z dětských domovů. Pracovníci vnímají pandemii jako záležitost, která jednou pomine. Sociální pracovníci si také myslí, že možnosti, jak děti lépe na odchod z dětského domova připravit jsou vyčerpány a nelze je vylepšit.

Pro zajímavost bych ráda uvedla zjištění, kterého se mi od sociálních pracovníků dostalo. Čtyři z uvedených informantů mi mimo nahrávání rozhovoru prozradili, že jejich náplň práce se skládá především z administrativních činností. Do styku s dětmi téměř nepřichází, pracují hlavně s biologickými rodinami dětí a spolupracujícími organizacemi.

ZÁVĚR

Teoretická část práce vymezila hlavní pojmy týkající se ústavní a ochranné výchovy. Podrobněji popsala zařízení spadající pod gesci Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Další kapitola byla zaměřena na specifika dětského domova, který je hlavním tématem diplomové práce. Dále se teoretická část práce soustředila na roli sociálních pracovníků v dětských domovech, kteří byli cílovou skupinou empirické části práce. Neopomenula jsem přiblížit vývojové období mladých dospělých se zaměřením na fyziologické, kognitivní, emocionální a socializační změny. Zaměřila jsem se na samotný proces osamostatňování se. Dále jsem představila některé typy podpůrných projektů pro mladé dospělé opouštějící dětské domovy.

V empirické části práce byl realizován výzkum. Vzhledem k povaze výzkumu jsem se rozhodla zvolit kvalitativní přístup. Pomocí šesti polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky z dětských domovů a zúčastněným pozorováním jsem získala potřebná data. Cílem výzkumu bylo zjistit, zda pandemie Covid-19 ovlivnila proces osamostatňování se mladých dospělých z dětských domovů, a to z pohledu sociálních pracovníků.

Analýzou získaných dat jsem zjistila, že v důsledku Covidu-19 nedošlo k razantním změnám v procesu osamostatňování se. V obsahu příprav se nic nezměnilo. Hlavními cíli v obsahu přípravy na samostatný život je finanční gramotnost, znalost hodnoty peněz, dokončené vzdělání, činnosti vedoucí k samostatnosti a zajištění si biologických potřeb. Odcházející jedinci vnímají vstup do samostatného života s větším strachem a nejistotou, než tomu bylo před pandemií. Vzhledem k rostoucím cenám energií, bydlení a potravin je pro děti opouštějící dětské domovy čím dál větším problémem nabídka “výhodných” půjček a úvěrů. V pandemii i mimo ni sociální pracovníci upozorňují na negativní vliv biologických rodin dětí, kterým dávají přednost před samostatným bydlením.

PŘÍLOHY

Příloha A - Vzorový vnitřní řád dětského domova podle vyhlášky č. 438/2006 Sb.....58

Příloha A – Vzorový vnitřní řád dětského domova podle vyhlášky č. 438/2006 Sb.

1. Charakteristika a struktura zařízení:

- a) název právnické osoby, která vykonává činnost zařízení, sídlo a telefonní číslo, případně též číslo faxového spojení, elektronická adresa a webové stránky zařízení,
- b) organizační struktura právnické osoby, která vykonává činnost zařízení,
- c) charakteristika jednotlivých součástí zařízení a jejich úkolů,
- d) personální zabezpečení,
- e) organizační zajištění spolupráce s osobami odpovědným za výchovu.

2. Postup při přijímání, přemísťování a propouštění dětí:

- a) vymezení náplně činnosti zaměstnanců právnické osoby, která vykonává činnost zařízení,
- b) spolupráce s příslušnými orgány a dalšími subjekty,
- c) zajišťování pomoci po propouštění ze zařízení.

3. Organizace výchovně vzdělávacích činností v zařízení:

- a) organizace výchovných činností,
- b) organizace vzdělávání dětí,
- c) organizace zájmových činností,
- d) systém prevence sociálně patologických jevů.

4. Organizace péče o děti v zařízení:

- a) zařazení dětí do rodinných skupin nebo výchovných skupin,
- b) kritéria a podmínky umístění dětí do bytové jednotky,
- c) ubytování dětí,
- d) materiální zabezpečení,
- e) finanční prostředky dětí,
- f) systém stravování,
- g) postup v případě dočasného omezení nebo přerušování péče v zařízení,
- h) postup v případě útěku dítěte ze zařízení.

5. Práva a povinnosti dětí:
  - a) systém hodnocení a opatření ve výchově,
  - b) kapesné, osobní dary a věcná pomoc,
  - c) organizace dne (pracovní dny, volné dny),
  - d) pobyt dětí mimo zařízení (vycházky, pobyt u rodičů či jiných osob, přechodné ubytování mimo zařízení),
  - e) kontakty dětí s rodiči a dalšími osobami (návštěvy, písemné a telefonické kontakty, předávání věcí),
  - f) spoluspráva dětí,
  - g) podmínky zacházení dětí s majetkem právnické osoby, která vykonává činnost zařízení,
  - h) smluvní pobyt zletilých nezaopatřených osob v zařízení,
  - i) postup při podávání a vyřizování žádostí, stížností a návrhů řediteli, pedagogickým pracovníkům zařízení a dalším osobám a orgánům.
6. Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu.
7. Úhrada nákladů na péči o děti v zařízení:
  - a) vydávání rozhodnutí,
  - b) způsob odvolání.
8. Postup zařízení při zajištění bezpečnosti a ochraně zdraví:
  - a) zdravotní péče a zdravotní prevence,
  - b) prevence rizik při pracovních činnostech,
  - c) postup při úrazech dětí,
  - d) postup při onemocnění dětí,
  - e) postup při intoxikaci dítěte alkoholem nebo jinými návykovými látkami, postup při sebepoškozování dítěte nebo sebevražedném pokusu, postup při agresivitě dítěte, kterou ohrožuje zdraví a životy jiných nebo vlastní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BĚHOUNKOVÁ, Leona. 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Togga. ISBN 978-80-7476-020-4.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. 2004. *Monitoring práv a potřeb mladých lidí odcházejících z dětských domovů*. Praha: SNRP.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. přeprac. a aktual. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANSKÝ, Pavel. 2014. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-534-9.

KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ, ŠLESINGEROVÁ, K. 2004. *Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů*. Praha: SNRP.

KŘÍSTEK, Adam. 2017. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči: komentář*. Praha: Wolters Kluwer.

MATĚJČEK, Zdeněk, Věduna BUBLEOVÁ a Jiří KOVAŘÍK, J. 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum Praha. ISBN 80-85121-89-1.

MÁTEL, Andrej. 2019. *Teorie sociální práce I: Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-271-2220-2.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 1999. *Ústavní péče*. 2. rozš. a přeprac. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ, ed. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7571-025-3.

PACNEROVÁ, Helena a kol. 2015. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8.

PROKOP, Jiří a Petr PROKOP. 2015. *Osamostatňování klientů zařízení náhradní výchovné péče v mezinárodním srovnání. Česko – polské kontexty*. Krakov: Scriptum. ISBN 978-83-64028-91-5.

RIEGER, Zdeněk. 2009. *Návrat k rodině a domů: příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-544-8.

SAPOLSKY, Robert M. 2018. *Behave: The Biology of Humans at Our Best and Worst*. Vintage Publishing. ISBN 978-00-9957-506-1.

SEKERA, Ondřej. 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-728-1.

ŠKOVIERA, Albín. 2006. *Desať dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: Nová práca. ISBN 80-88929-81-4.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOROVÁ, Kateřina. 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

WINNETTE, Petra. 2018. *Co je to attachment? V pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*. Edice Almanach o dětech a lidech 2018 & Věda do kapsy. Praha: Natama Publishing. ISBN 978-80-907023-0-1.

Internetové zdroje

BRŮŽKOVÁ, Zlata a Michaela SVOBODOVÁ. *Jak na transformaci dětských domovů: sdílení praktických zkušeností z Pardubického kraje*. Lumos, 2021. Dostupné z:<http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2021/11/jak_transformovat_dd_lumos.pdf>.

Český statistický úřad. *Tab. 7.5: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, v časové řadě 2010/11–2020/21* [online]. [cit. 2021-11-04]. Dostupné z:<<https://www.czso.cz/documents/10180/143118302/2300422107.pdf/10a72e14-b73d-4a24-a4aa-2ac92da6a1fa?version=1.1>>.

ČTK. *Odměny pěstounů vzrostou a kojenecké ústavy čeká rušení, schválil to Senát* [online]. Zář 2021. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z:<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/odmeny-pestounu-vzrostou-a-kojenecke-ustavy-ceka-ruseni-schvalil-to-senat/2087236?fbclid=IwAR1XF4JMtPAchjbXaSNRNBvRWxx59t4_7WgaPmtfuhuXx2ZYBDON1xJ2Yjw>.

Dejme dětem šanci, o. p. s. *Projekt „Děti bez dluhů“* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://www.dejmedetemsanci.cz/4/projekty/522/deti-bez-dluhu.html>>.

Dejme dětem šanci, o. p. s. *Projekt „Podporuj mě“* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://www.dejmedetemsanci.cz/1/podporuj-me/36/o-projektu.html>>.

MAJEROVÁ, Eva. *Profese sociálního pracovníka v institucionální výchově* [online]. [cit. 2022-01-30] Olomouc, 2018. Absolventská práce. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc. Vedoucí práce Mgr. Pavla Andrysová Ph.D. Dostupné z:<<https://is.caritas-vos.cz/th/m1pox/AP-Majerova-Eva.pdf#page19>>.

MĚRKOVÁ, Barbora a Radim SEDLÁČEK. Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s. *Příručka pro děti odcházející z dětských domovů nebo pěstounské péče* [online]. 2017 [cit.2022-02-02]. Dostupné z:<<https://www.nadacesirius.cz/soubory/projekty/pestalozzi/prirucka-pro-odchazejici.pdf>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)* [online]. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z:<<http://ppvss.mpsv.cz/mpsv/ciselniky.nsf/i/S145>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Databáze ústavní výchovy. Charakteristika zařízení: charakteristika zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a*

preventivně výchovné péče [online]. [cit. 2021-11-04]. Dostupné z:<https://dbuv.msmt.cz/charakteristika_zarizeni.pdf>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Metodický pokyn č. j. MSMT-5808/2015* [online]. [cit. 2021-11-04]. Dostupné z:<https://www.msmt.cz/file/35026_1_1/download/>.

Nadace Terezy Maxové dětem. *Projekt „Accenture Academy”* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://nadaceterezymaxove.cz/nase-pomoc/projekty/>>.

Nadace Terezy Maxové dětem. *Projekt „To dáš!”* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://nadaceterezymaxove.cz/nase-pomoc/projekty/>>.

Nadační fond Livie a Václava Klausových. *Řidičské průkazy* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<http://nadacnifondklausovych.cz/Ridicske-prukazy-1/>>.

Nadační fond Veroniky Kašákové. *Projekt „Restart”* [online]. [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://www.nfvk.cz/kdo-je-pruvodce/>>.

Národní ústav pro vzdělávání. *Střediska výchovné péče (SVP)* [online]. [cit. 2021-11-05]. Dostupné z:<<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/strediska-vychovne-pece>>.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času* [online]. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 2022-01-23]. Dostupné z:<https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/847616/mod_folder/content/0/Pedagogika%20volného%20času.pdf?forcedownload=1>.

SKP-CENTRUM Pardubice. *Dům na půli cesty* [online]. 2017 [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/dum-na-puli-cesty/popis-sluzby>>.

Sociální práce. *Sociální pracovník v institucionální výchově dětí a mládeže (DD, DgÚ, DDsŠ, VÚM, SVP)* [online]. [cit. 2022-02-01]. Dostupné z:<<https://socialniprace.cz/profesiogramy/socialni-pracovnik-v-institucionalni-vychove-deti-a-mladeze-dd-dgu-ddss-vum-svp/>>.

Sociální služby Jihomoravského kraje. *Azylové domy* [online]. 2016 [cit. 2022-02-02]. Dostupné z:<<https://socialnisluzby-ipjmk.cz/ip-i/sluzby-zarazene-do-projektu/azylove-domy/>>.

VACHTLOVÁ, Andrea. *Domov pro osoby se zdravotním postižením* [online]. 2021 [cit. 2021-11-02]. Dostupné z: <<https://sancedetem.cz/domov-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim>>.

VANČÁKOVÁ, Martina. *Institucionální (ústavní) péče o dítě* [online]. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/?fbclid=IwAR1hh_iOnn7KZj044eO2jJ5wLeKPTY7d-h84aFoTgCsxQif64ikRz1EwIYA>.

Legislativa

ČESKO. Parlament České republiky. Důvodová zpráva k zákonu ze dne 2020, kterým se mění zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179933>>.

ČESKO. Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: Sb. 2006, Praha, 2006, ročník 2006, částka 142, číslo 438.

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sb. 2002. Praha, 2002, ročník 2002, částka 48, číslo 109.

ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: Sb. 2003, Praha, 2003, ročník 2003, částka 79, číslo 218.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sb. 1999, Praha, 1999, ročník 1999, částka 111, číslo 359.

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sb. 2012, Praha, 2012, ročník 2012, částka 33, číslo 89.